

Korene hriechu

MARJA
HOLECYOVÁ

FRAGMENT

Korene hriechu

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.fragment.sk
www.albatrosmedia.sk

Marja Holecyová

Korene hriechu – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2016

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

MARJA
HOLECYOVÁ

Korene hriechu

Marja Holecyová
Korene hriechu

Obálka a grafická úprava Grafické a DTP studio Fragment, Kamila Flonerová
Redakčná a jazyková úprava Mária Havranová
Zodpovedná redaktorka Tatiana Floreková
Technická redaktorka Daruše Singerová
Vydalo nakladateľstvo FRAGMENT v Bratislave v roku 2016
v spoločnosti Albatros Media Slovakia, s. r. o., so sídlom Mickiewiczova 9,
Bratislava, Slovenská republika
Číslo publikácie 1 224
Sadzba Grafické a DTP studio Fragment
1. vydanie

Objednávky kníh:
www.albatrosmedia.sk
eshop@albatrosmedia.sk
tel.: 02/4445 2048

© Albatros Media Slovakia, s. r. o., 2016. Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť kopírovaná a rozmnožovaná za účelom rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu nakladateľa.
Text © Marja Holecyová, 2016
Cover photos © Shutterstock, 2016

ISBN v tlačenej verzii 978-80-564-0211-5
ISBN e-knihy 978-80-564-0263-4 (1. zverejnenie, 2016)

ALBATROS MEDIA

*Prvých 100 strán venujem Didke k tridsaťpäťke,
lebo tak to malo pôvodne byť.
A tie ďalšie venujem Persefans,
lebo nebyť ich vytrvalej podpory
zostalo by to tak...*

Obsah

1. ČASŤ

V DIEVČENSKÝCH ČRIEVICIACH

1. Nový domov panny Loriany	9
2. Učiť sa treba	18
3. Švárny farár	27
4. Túžba po úcte	31
5. Výčiny diablov Podmanických	39
6. Odtiene lásky	44
7. Beda!	50
8. Odmena za statočnosť	57
9. Pošliapaná povesť	66
10. Bez pokánia	74
11. Baby rapotačky	82

2. ČASŤ

SÚCE NA VYDAJ

12. Anjelik s dušou Lucifera	89
13. Nevesta a basta	100
14. Pochabosť	110
15. Niečo neodpustiteľné	116
16. Lúbostné pletky	134

3. ČASŤ

V MANŽELSKÉJ POSTELI

17. Jedovatý jazyk	159
18. Hriešna červená	171
19. Slepá ulička	179
20. Bolesť pani Podmanickej	190

21. Brat proti bratovi.	206
22. Nenaplnená túžba.	215
23. Pravda pravdúca.	229
24. Zlosť pani Podmanickej.	240

4. ČASŤ

POKÚŠANÉ

25. Stará láska.	249
26. Ohrdnutý pytač.	264
27. Matkina bolesť.	275
28. Hrozby.	287
29. Nevernica.	293
30. Nádej na odpustenie.	306
31. Kúsok šťastia.	317

5. ČASŤ

ZMIERENÉ S OSUDOM

32. Oštara so ženami.	327
33. Oštara s bratom.	333
34. Statočnosť na večnosť.	339
35. Veľkodušnosť.	349
36. Zdanlivá guráž.	360
37. Hotová otrava.	371
38. Nepoučiteľný nepriateľ.	381
39. Vyslyšaná prosba.	388
40. Pokorení.	396
41. Rozlúčka.	405

1. ČASŤ
V DIEVČENSKÝCH
ČRIEVICIACH

1. Nový domov panny Loriany

Uži, kým žiješ, po smrti neužiješ.

„Táto cesta,“ zavzdychla barónka Ostrožičová, „to je hotový Boží trest. Čo trest, je to mučenie. Ach, barón by ma teraz dozaista poučil, že žijeme v najlepšíh časoh celej histórie, že máme koče a nemusíme chodiť pešo, že máme ten... pušný prach a všeličo na liečenie, napríklad tie...“ neurčito pokrútila prstom vo vzduchu.

„Pijavice,“ dokončila za ňu jej dcéra Katarína Ostrožičová ospalým, nezúčastneným hlasom.

Barónka prikývla. „Tie... A že dnes už toľkí vzdelanci ovládajú písmo a tak ďalej...“ odfrkla si. „Čo tam po tom. Na čo to všetko, keď nemáme také koče, ktoré by zo mňa nechceli vytriasť dušu?“

Katarína pootvorila oči, ale keď videla, že jej mama sa už len mlčky ovieva, hneď ich zatvorila.

Janka, Katarínina spoločníčka, sa pozerala z okienka na pomaly ubiehajúcu krajinu a hrýzla si do spodnej pery. Vzďaľovali sa. Čím dlhšie tam sedela, tým ďalej bola od svojho domova.

Dup. Dup.

Konské kopytá narážali do tvrdej zeme a ťahali ich z Ilavského hradu do neznáma. Jankine detské srdce zvieral strach.

„Mamka, prosím. Prosím ťa!“ plakala Janka len pred pár dňami a ťahala mocnú kuchárku za zásteru. „Prosím, nedovoľ im to. Ja nechcem...“ vzlykala. „Nechcem ísť preč.“

„Panstvo rozhodlo, nie ja. Čo už ja proti tomu môžem povedať?“ pýtala sa matka a popritom miesila cesto na koláč.

„Oni nech si idú, ale mňa nech tu nechajú!“

„A myslíš si, že mne je jedno, že mi moje jediné dieťa chcú odtrhnúť od prs?“ nahnevala sa kuchárka a jej ruka začala zúriivo narážať do hlbkej nádoby s cestom. „Keby som mohla, tak na nich nakričím a vytrhám tej strige barónke všetky vlasy. Ale vari si to môžem dovoliť?“

Janka si sadla na zem a okolo jej sukne sa zdvihol kúdoľ múky, ktorá tam napadala. Zdvihla zaslzené oči k svojej mame.

„Možno sa ti tam nakoniec bude páčiť,“ upokojovala dievča pomocníčka, ktorá práve zahrievala pec.

„Mysli na to, čo všetko ťa tam môže čakať!“ dohovárala svojej dcére kuchárka. „Baronesa Katarína ťa má veľmi rada. Ak k nej budeš dobrá, možno ti kúpi nové šaty. Vrátiš sa sem a budeš vyzeráť ako baronesa.“

„Som pre ňu len bábika,“ smutne namietla Janka. „Keď ju omrzím, nájde si novú. A čo bude so mnou potom? Ako sa vrátim? Kto mi zaplatí cestu naspäť?“

„Tak sa musíš snažiť, aby ťa mala stále rada. Musíš sa o ňu starať, akoby ti bola sestrička.“

„A na ako dlho? Hm? Radšej by som zostala tu.“ Ohrnula spodnú peru.

Kuchárka si sadla na stoličku a položila nádobu s cestom na stôl. Natiahla ruky k svojmu dieťaťu a usmiala sa naň. Janka vstala a schúlila sa v jej náručí.

„Taký je život chudobných,“ poučovala ju a čistou rukou hladkala po kučeravých vláskoch. „Nikdy nevieš, čo ti osud pripravil na zajtra. Bohatí vedia, že ak by aj prišla pohroma, ďalší deň si môžu kúpiť nový domov, nové šaty a čačky... Ale my? My nikdy nemáme istotu. Nevieme, či dožijeme ďalší mesiac, nevieme, ako rozhodne panstvo zajtra, či sa mu nesprotivíme a nevyhodia nás z hradu. A tak musíme ísť deň po dni ďalej. A musíme využiť každú šancu, ktorú nám Pánbožko dá. Rozumieš?“

Janka stále vzlykala, no prikývla a mamu ešte tuhšie objala.

Koč zrazu prudko nadskočil a vytrhol dievča zo zamyslenia.

„Ach, Pane na nebi, čo to bolo?“ zabadákala barónka a tuho zovrela ope-radlo koča.

Zastali a o chvíľu za nimi prišiel kočiš so zlou správou. „Pani barónka, prepáčte. Budete musieť vystúpiť. Koč uviazol v jame, pokúsime sa ho čo najskôr odtiaľ dostať.“ Odkášľal si. „Môžu tu byť zbojníci.“

Barónkine oči sa rozšírili od strachu. Zaklonila hlavu a Janka ju podoprela, lebo hrozilo, že spadne rovno na ňu. Pri barónkinej úctyhodnej hmotnosti by to nebolo nič príjemné.

„Poďme, milostpani. Čím skôr, tým lepšie,“ odvážila sa povedať. Kočič otvoril dvere koča.

„Ak nás napadnú, omdliem. Prisahám, že omdliem,“ lamentovala barónka, kým s jeho pomocou vystupovala.

„Bojím sa,“ zašepkala Katarína tak, aby to počula iba Janka.

„Tak vystúp, aby sme mohli čím skôr vyraziť!“ naliehala.

Katarína sa ustráchanie pozrela na svoju kamarátku.

„Katarína, poď už!“ netrpezlivo na ňu kričala mama. „Hádam len nechceš, aby nás kvôli tebe napadli nejakí hrdlorezi, dievča nepodarené!“

Janka si vzdychla. Katarína bola len o dva roky mladšia ako ona, ale občas mala pocit, že jej je skôr pestúnkou než kamarátkou.

Na Ilavskom hrade žili ešte traja chlapci približne v Jankinom veku. Matúš a Tomáš boli synmi jedného z familiárov hradného pána a tretí, Viliam, bol najmladším dieťaťom kastelána. Janka si s nimi odmalička dobre rozumela, a keď nemusela pomáhať v kuchyni, hrali sa spolu. Kamaráti ju tajne učili narábať s dreveným mečom a smiali sa na jej nešikovných pokusoch napodobniť ich. Dievča však ochotne vymenilo ich výsmech za osamotenú nudu, ktorá by ho inak na hrade čakala.

Cvičili sa ďaleko v záhrade, kam panstvo nezvyklo chodiť.

„Budeme sa hrať na moháčsku bitku!“ oznámil im Viliam nadšene. Tomášovi a Matúšovi pridelil úlohu Turkov, on mal byť Ľudovít Druhý.

„A ja?“ pýtala sa Janka.

„Ty budeš ten bastard Zápoľský,“ oznámil jej. „Budeš sledovať bitku a zapojiš sa do nej.“

Chlapci sa zasmiali.

Janka netušila, kto je Zápoľský ani prečo je bastard, ale ten nápad sa jej rozhodne nepáčil. „Chcem bojovať s vami!“

„Aj tak si najslabšia, len čo by si zavadzala,“ odbil ju Matúš a napodobnil jej neohrabané pohyby, keď narábala s mečom.

Janka sa naňho s hnevom vyrútila a zhodila ho na zem. Ostatní chlapci mu okamžite pribehli na pomoc a dievčinu od neho odtrhli.

Matúš sa pozviechal zo zeme.

„Odvolaj to!“ kričala naňho.

Chlapci ju stále pevne držali z oboch strán. Matúš zdvihol svoj drevený meč a namieril ho na Janku. Už-už otváral ústa, aby jej niečo povedal, keď ho prerušilo hlasné zhĺknutie.

Oči mladých bojovníkov sa otočili k šokovanej baronese Kataríne Ostrožičovej. Pustili Janku a s rozpakmi sa na seba pozreli.

„Prepáčte, pani moja,“ ospravedlňovala sa za nich Janka a podišla k nej.

„Chcel ti ublížiť,“ nahnevane riekla dievčina. Veľké modré oči jej horeli rozhorčením.

„Nie, nechcel!“

„Určite nie!“ uisťovali ju aj chlapci.

„My sme len cvičili, viete...“ vysvetľovala Janka.

Katarína pokrútila hlavou. „Meče sú pre mužov.“

Proti tomu nemala Janka čo povedať, len sklonila hlavu a premýšľala, aké problémy z toho budú mať. Vlasy sa jej pri tom pohybe uvoľnili z vrkoča a v tmavých kučeravých vodopádoch sa jej rozliali po chrbte.

Katarína k nim natiahla ruku a jemne sa ich dotkla. „Máš pekné vlasy...“ povedala.

Janka ich nepovažovala za pekné. Husté a neposlušné vlasy jej len prekážali pri práci aj počas bitiek s chlapcami, ale barónovej dcére sa nepatrilo odvrávať. „Ďakujem,“ povedala pokorne.

„Prečo sa hráš takéto nevhodné hry?“

Janka pokrčila plecami. „Dievčatá v mojom veku na hrade nie sú. Tak sa hrám chlapčenské hry.“

Katarína vážne prikývla. Mala len deväť rokov, no v jej správaní sa už teraz občas prejavil vplyv jej nadutého otca. Chvíľu vážne zvažovala situáciu, potom len tak pre seba prikývla. „Aha. Pomôžem ti. Namiesto meča budeš používať ihlu,“ vyhlásila.

„Ne...“ ozvala sa Janka.

Katarína ju kývnutím ruky prerušila a srdečne sa usmiala: „Ešte mi neďakuj.“

Chlapci za Jankiným chrbtom sa neubránili tlmenému chichotu. Vedeli, ako Janka nenávidí ženské práce.

„Viete, pani moja, ja nemám čas na prácu s ihlou... pomáham mamke v kuchyni.“

„Neboj sa, o všetko sa postarám. A zabezpečíme ti aj nové šaty, v týchto handrách nevyzeráš ani ako dievča. Koľko máš rokov?“

„Jedenásť,“ zamrmlala.

„V poriadku. Zajtra po raňajkách sa hlás u mňa. A umy si ten popol z tváre, vyzeráš ako čertica.“

„Áno, pani,“ dostala zo seba s námahou.

Katarína sa už otočila na odchod, no potom si ešte na čosi spomenula: „Ako sa voláš?“

„Janka.“

Na chvíľku sa zamyslela. „Budem ťa volať Loriana, Janka nie je dosť vznešené.“

Janka tuho zaťala päsť.

Chlapci za ňou sa už ani nesnažili zakryť smiech. Katarína si to však nevšímala, kývla hlavou na rozlúčku a odišla.

Z kočov zatiaľ vystúpilo aj služobníctvo, ktoré sa s nimi sťahovalo, a všetci netrepezlivo čakali, kým sa koňom podarí dostať koč z jamy, do ktorej zapadol.

Barónka Ostrožičová sa skrývala pred slnkom pod korunou veľkého duba a prinútila druhého kočiša, aby stál pred ňou ako ochrana pred zbojníkmi. Katarína drvila Jankinu ruku a mlčala ako takmer vždy v prítomnosti svojej matky.

„Keď sa vrátíme na Ilavský hrad, budete môcť svojmu otcovi rozprávať o tom, aké dobrodružstvo sme zažili,“ upokojovala ju Janka.

„Môjho otca by to určite nezaujímalo.“

„Určite áno.“

„Odkedy sa narodil Andrejko, nezaujíma ho nič iné. Ani moja mamka. Inak by nás nepustil preč.“

„Vaša pani mamička je chorá, preto jej dovolil odísť a dať sa po pôrode do poriadku. Potom sa vrátite naspäť a isto vás rád privíta.“

Katarína jej venovala neveriacky pohľad. „To sotva. Moja mamička chcela od ocka odísť, odkedy si pamätám. Teraz, keď sa jej konečne podarilo porodiť chlapca, ju pustil. Viem to, mamička mu už dlho vravela, že nemôže porodiť dediča, lebo ju môj pán otecko stále trápi. Tak prisahal, že ju pustí preč, ak porodí syna. Nuž, podľa mňa, ak sa Andrejkovi nič nestane, nezavolá nás naspäť. Nikdy.“

Nikdy.

To slovko rezonovalo v Jankiných ušiach. Uvedomila si, že hoci sa barónka odjakživa na všetko sťažovala, odkedy začali plánovať túto cestu, vyzerala spokojnejšia a aj sťažností záhadne ubudlo. Nezдалo sa, že je chorá. Časté potraty a nedávny pôrod jej ubrali na kráse, ktorou v mladosti oplývala, ale bacuľaté líca mala ružové, nehovoriac o jej prekypujúcej chuti do jedla. Janka dovtedy vypomáhala v kuchyni, takže o tom vedela svoje.

Nikdy.

„Nech sa páči, pani barónka. Môžeme ísť,“ volal ich kočiš.

Janka si v tej chvíli priała, aby sa z lesov vynorili zbojníci a oslobodili ju z pút osudu, ktorý ju čakal na konci cesty.

„Panna Loriana,“ poklonil sa Matúš, jej najstarší kamarát. Ostatní chlapci zopakovali jeho gesto.

Prešiel takmer mesiac od ich posledného cvičenia, ktoré prerušila Katarína. Janka bola odvtedy taká zaneprázdnená, že nemala čas sa s nimi stretnúť. Aj teraz niesla šaty malej šľachtickej práčke.

Na sebe mala tmavomodré šaty ušité na mieru. Materiál bol trochu tvrdý a nepohodlný, ale napriek tomu v nich vyzerala veľmi pôvabne.

„Ako sa vám darí, pani moja?“ zaujímal sa Tomáš.

„Vôbec to nie je smiešne!“ hnevala sa Janka.

„Už vás baronesa Katarína naučila šermovať s ihlou a niťou?“ chcel vedieť Viliam.

„Núti ma vyšívať,“ zašepkala tak, aby ich nepočuli nijaké zvedavé uši. „Viete si ma predstaviť vyšívať?!“

Vyprskli do smiechu.

„Som pri tom nemožná. Nesmiem chodiť za vami, nesmiem bojovať a takmer nemám čas ani pomáhať mamičke v kuchyni. Jediné, čo mi zostalo, je záhrada. Presvedčila som ju, že sa musím starať o záhradku, a ona sa rozhodla, že mi pomôže. Samozrejme, ja robím všetku špinavú robotu a ona sa ma zatiaľ len vypytuje: „Čo je toto? Čo je tamto?“ napodobnila jej piskľavý hlas. „Núti ma nosiť rozpustené vlasy, lebo sa jej páčia, a vôbec neberie ohľad na to, že mi pri každom pohybe zavadzajú. A viete, čo je na tom úplne najhoršie?“ pokračovala, kým chlapci sa len smiali. „Myslí si, že mi tým robí láskavosť.“

„Takže odteraz ťa máme volať Lorianu?“

„Len to skúsť!“ vyhrážala sa. „Úžasná láskavosť! Obliekam ju, nosím jej jedlo, robím jej šaša, keď ma učí šiť a keď ma poučá, ako sa správa vychovaná šľachtičná. Dokonca jej vynášam nočník. Po ničom inom som netúžila!“

„Poď sem,“ usmial sa Viliam a objal ju. Bol o hlavu vyšší ako ona a pleciami mal na svoj vek dosť široké, takže sa v jeho náručí takmer stratila. Také láskavé gesto nečakala, no padlo jej veľmi dobre. V jeho objatí sa cítila prekvapivo príjemne.

„Čo to malo znamenať?“ spýtala sa, keď ju pustil.

„V týchto šatách vyzeráš ako dievča, tak som chcel zistiť, či máš aj prsia.“

Chlapci sa rozosmiali a potľapkali Viliama po pleci.

Janka očervenela od hanby a zlosti.

„Musíme ísť, čaká nás ozajstná, mužská práca!“ vysvetlil jej Tomáš, s rukou položenou na rukoväti meča.

Viliam sa jej opäť posmešne poklonil.

Janka tuho zaťala päšť a uderila ho tak silno, že mu z nosa vytryskla krv.

„Nie som nijaká Lorianu!“ zakričala naňho.

„Zlomila si mi nos!“

„Tak ti treba!“

Jeho kamaráti sa šli popučiť od smiechu.

Janka potom hrdo zodvihla hlavu, ako to robievala Katarína, a odišla. Predsa len sa od nej niečo naučila.

Odvtedy s nimi už neprehovorila ani slovo. Našťastie Viliam považoval za zahanbujúce, že mu dievča zlomilo nos, preto to nikomu nežaloval a Janka mala aspoň pri pohľade na jeho krivý noštek dôvod na úsmev.

Cesta ubehla rýchlo a na Jankino sklamanie sa zbojníci neukázali. Barónku strach z nebezpečenstva tak unavil, že spala, až kým koč nezastavil a ony nevykukli von okienkom.

Ilavský hrad bol svojou veľkoleposťou neporovnateľný s ich novým domovom. Prostý dvojposchodový dom opevnený nízkym múrom sa nezdal ani dosť veľký, aby sa doň pomestilo všetko služobníctvo, ktoré so sebou barónka vzala. Stajňa na jeho západnej strane bola rovnako malá a očividne len nedávno postavená.

Práve odtiaľ vybehol vysoký chudý chlapec a ponáhlal sa pomôcť kočiom s koňmi. Za ním sa kotúľalo päť drobných tmavohnedých šteniatok.

„Naspäť! Naspäť!“ prikazoval im.

„Ach, konečne!“ tešila sa barónka z konca cesty a chlapca si nevšímala.

Šteniatka neposlúchali, a tak to mladík vzdal a pribehol ku kočom s malou psou svorkou za päťami.

„Pozri, Lorian!“ potešila sa Katarína. Jedno zo šteniatok sa začalo točiť okolo jej sukne a pritom mrnčalo.

„Prestaň, Leo,“ napomínal ho chlapec. „Prepáčte, pani moja, ešte sa nedajú vychovať.“

„Dajte preč tie potvory!“ prikazovala barónka.

Každý však mal plné ruky práce s prenášaním truhlíc do domu alebo s koňmi, ktorých prítomnosť malé tvory rozrušovala.

Janke sa situácia zdala taká smiešna, že sa nahlas zasmiala.

„Asi ma ľúbi,“ tešila sa barónova dcéra a hladkala chlpaté kľbko po hlavičke. Psík sa jej odmenil obliznutím ruky.

„Môžem si ho nechať, mamička?“

Barónka sa na ňu znechutene pozrela, ale potom len mávla rukou. „Rob, čo chceš, ale mňa nech neotravuje.“

Potom sa vybrala do domu a hlasno vydávala rozkazy.

Katarína vzala šteniatko do náručia a usmiala sa naň. „Takže, Leo, odtiaľ si môj.“

„Asi by ste sa mali spýtať chlapca, či vám dovolí nechať si ho,“ navrhla Janka.

„Nebuď smiešna,“ zasmiala sa baronesa a podala jej šteniatko. „Nakŕm ho, a keď si oddýchnem, dones mi ho. Budeme sa s ním hrať.“

Šteniatko sa schúlilo v jej náručí. „Ako si želáte,“ poslušne povedala Janka. Katarína ju potom nechala pred domom. Nik si ju nevšimol a ona ešte vždy nenabrala odvahy vojsť dnu. Preto tam len stála, kým vykladali barónkinu batožinu, a hladkala Lea po kožušku.

Nikdy... opakovala si v duchu. Už nikdy neuvidí svoju mamku.

„Chce si ho nechať?“ spýtal sa mladík, keď kone ustajnali.

Janka prikývla.

„Už sú dosť staré, mama ich prestala kŕmiť pred týždňom, takže môže. No vyrastie na veľké psisko.“

„Odkážem to Kataríne,“ odvetila a pomyslela si, že s tým jej kamarátka určite neráta.

„Som Richard. A ty?“

„Ja som...“ vzdychla si a pozrela sa na dom, do ktorého práve zanesli poslednú truhlicu. „Som panna Loriana Kosecká.“ Odvrátila sa od neho a zahľadela sa na budovu pred sebou. „A toto je môj nový domov.“

Napokon bez obzretia vykročila ku vchodu. Niesla sa tak, ako ju to Katarína naučila. Hrdo zdvihnutá hlava, ladné pohyby, malé kroky. Ako sa na dobre vychovanú mladú šľachticnú patrí.

2. Učiť sa treba

Lakomcovi chýba všetko, chudákovi málo, múdremu nič.

Beluša bolo malé, no významné mestečko. Obyvatelia by povedali, že je oppidum, teda opevnené mesto. Patrilo pod Ilavské panstvo baróna Ostrožiča, ale volilo si vlastného richtára a malo aj vlastnú mestskú radu. V tom roku, keď sa tam barónka prisťahovala aj so svojou dcérou, bola Beluša filiálnou colnou stanicou na vyberanie tridsiatku. Prosperovala aj napriek nepokojom, ktoré vyvolali spory o uhorský trón.

Mestečko obklopené nádhernými plánami sa Kataríne okamžite zapáčilo. Prechádzky po okolí sa stali jej najobľúbenejšou zábavkou, o ktorú sa nutne musela deliť s Lorianou. Prácu v kuchyni jej zakázala už od prvého dňa, a tak sa s príchodom do Beluše stala Lorianou jej nerozlučnou spoločníčkou. Jedla s ňou, chodila s ňou na prechádzky, vyšívala s ňou, starala sa s ňou o záhradu.

Lorianu však dlhé túry po okolí otravovali, preto hľadala spôsob, ako sa im vyhnúť.

„Nemôžeš ju nechať chodiť samotnú,“ dohovárať jej Richard. Lorianu nevedela o starostlivosti o psa takmer nič, takže už od prvého dňa sa musela spriatelieť s mladým stajníkom a pýtať si rady. Chlapec bol od nej o rok starší a veľmi rád sa ujal možnosti pomôcť Kataríne. Vždy sa o nej vyjadroval veľmi úslužne a Lorianu ho upodozrievala, že sa mu jej malá kamarátka páči. Pri tej myšlienke ju zakaždým pichlo v hrudi.

„Veď ju ani nechcem nechať samu,“ upokojovala ho, „ale čo keby sme namiesto peši išli na koňoch? Myslím, že by to bolo zábavné!“

„Ak si myslíš, že vás to môj apko naučí, tak to teda nie. Nemá na to čas, tu v stajniach len vypomáha, robí u pána richtára.“

„Ty nevieš jazdiť? Leo! Pod' sem!“ zakričala na psíka, ktorý rástol ako z vody a, žiaľ, mal viac energie ako ona, Richard a Katarína dohromady.

„Viem jazdiť, ale neviem to naučiť.“

Kľakla si na kolená a rozťahla ruky, aby jej šteniatko skočilo priamo do náruče. „Nieko ťa to predsa naučil, nie?“

„Apko, no a?“

„Tak potom budeš robiť to isté, čo on.“

„No on učil mňa! A ja... ja budem musieť učiť baronesu Ostrožičovú!“

Rozbehnutý Leo na ňu vyskočil a len tak-tak, že ju neprevälil.

„Vieš to, tak ťa asi dobre naučil,“ presviedčala Richarda a pritom sa smiala, keď jej Leo začal obľizovať tvár.

„Nie, to predsa nemôžem, ak sa niečo stane...“

„Nič sa nestane. A ak áno, zvaľ to na mňa.“ Vážne sa pozrela na svojho kamaráta. „Nadhodila som to Kataríne. Keby si ju videl! Hneď sa celá, celučičká rozžiarila. Ako sviečka!“

„Nevymýšľaj!“

„Naozaj.“

„Ja neviem...“

„Je síce pravda, že budeš musieť so mnou a Katarínou tráviť veľa času, ale budeme sa snažiť byť dobré žiačky.“

Richard sa na ňu prekvapene pozrel. „Myslíš?“

„Naozaj, budeme dobré žiačky.“

„Nie, myslím... myslím, že budeme tráviť spolu veľa času... Nebude to barónke alebo baronese prekážať?“

„Obe budú rady. Katarína ti bude isto vďačná, že ju to naučíš.“

Chlapcove pery sa rozťahli do úsmevu.

Loriana sa v duchu usmievala a už plánovala, ako prehovorí aj svoju kamarátku, aby sa začali učiť jazdiť.

Nakoniec to nebola nijaká výzva. Kataríne sa ten nápad zapáčil hneď, len čo jej Loriana sľúbila, že na koňoch budú môcť spolu zájsť omnoho ďalej ako na vlastných nohách.

Richard im teda začal dávať prvé lekcie, a pretože sa nesmierne bál o Katarínin život, jeho vyučovanie sa vlieklo slimačím tempom.

„Myslím, že sa mu páčim,“ zachichotala sa Katarína, keď spolu s Lorianou preberali, čo všetko sa naučili na poslednej lekcii.

„Určite,“ pritakala jej kamarátka.

„Mala by som mu to zakázať?“ vážne sa spýtala Ostrožičová.

Loriana pokrčila plecami. „Dá sa to zakázať?“ Žiarlila. Nie pre Riška, nepáčil sa jej, no aj ona túžila po niečej oddanosti, po skrytých pohľadoch plných lásky. Veď bola o dva roky staršia ako Katarína! Nemala by niečo také zažiť najprv ona?

„Neviem,“ odvetila Katarína.

„No asi by mu mal niekto povedať, nech si nerobí nádeje...“

Katarína sa na ňu nechápavo pozrela. „Myslíš, že si nejaké robí? Veď je to len chlapec zo stajne. Chudák. Ja som barónova dcéra.“

„Správaš sa k nemu kamarátsky, možno ťa preto neberie ako barónovu dcéru, chápeš?“

Katarína sa zasmiala. „Musí ma tak brať. Tak to proste je.“

„Myslím...“ začala Loriana, ale Katarína ju prerušila.

„Nie, nie. Páči sa mi, že sa mu páčim. Nikomu tým neublížim, keď to nechám tak, ako to je. Nič mu hovoriť nebudeme!“

Loriana si vzdychla, ale nehádala sa. Pomyslela si, že Riško nie je nijaký hlupák, a len čo ich naučí jazdiť, znova si bude od Kataríny držať odstup. Hoci sa jej jeho ľahostajnosť voči nej dotkla, nepriala mu zlomené srdce.

Barónka Ostrožičová sa podľa oficiálnych správ v mestečku tri týždne po príchode zotavovala z namáhavej cesty. Loriana ju upodozrievala, že slabosť len predstiera, aby sa vyhla otravným zdvorilostným návštevám. Niekoľkokrát počula kuchárku sťažovať sa, že toľko jedla, koľko zje barónka, nepotrebovala ani banda chlapov, čo v meste nedávno prerábali kostol.

Dostávali dary od významnejších rodín z okolia, ale nik sa neodvážil prísť osobne, lebo sa považovalo za nevhodné navštíviť vyššie postavenú osobu bez pozvania.

Na začiatku štvrtého týždňa v Beluši však barónku prekvapila nečakaná návšteva.

„Som otec Daniel,“ predstavil sa vysoký a celkom pekný muž dievčatám, keď vošiel do domu. Určite mal viac ako tridsať rokov, ale vlasy mal ešte vždy husté a pod sutanou sa mu nerysovalo veľké brucho. Dievčatá nepoznali veľa mužov, takže aj toto stačilo, aby ho považovali za pekného, hoci služobníka Božieho.

Lorianu na ňom zaujali neobyčajné oči. Nebolo to farbou, modré oči mala predsa aj ona, aj Katarína. Nie, no z jeho očí sálal akýsi zvláštny pokoj, čosi čomu nerozumela, ale lákalo ju to.

Katarína najprv predstavila seba, potom Lorianu ako svoju dvornú dámu. Dievča sa mu elegantne poklonilo.

„Takže dvorná dáma?“ usmial sa farár. „V takom nízkom veku? Je veľmi pekné, že vaša pestúnka proti tomu nemala námietky,“ skonštatoval.

„Už nemám pestútku,“ hrdó vyhlásila Katarína. „Nepotrebujem ju, nie som dieťa.“

„A kto sa o vás teda stará?“

„Ja sama.“

Farár sa pozrel najprv na mladú šľachticnú, potom na jej neurodzenú kamarátku a nebadane sa usmial. „Prijmite moje ospravedlnenie, drahá baronesa. Neuvedomil som si, že ste už dosť veľká, aby ste potrebovali pestútku. Veď máte dokonca dvornú dámu. Smiem byť taký odvážny a spýtať sa, kto sa stará o vaše vzdelanie?“

„Pani mamička tvrdí, že nič také nepotrebujem.“

„Rozumiem,“ opäť sa usmial.

„Mamička isto o chvíľku príde,“ uisťovalo ho dievča. „Viete, ešte stále je ustatá z cesty, preto jej chvíľku trvá, kým zíde dolu.“

„Samozrejme. To je nevýhodou neohlásených návštev. Musia čakať.“

Keď prišla barónka, poslala obe dievčatá preč a prijala mladého farára so strohým úsmevom.

Ukázalo sa, že farár neprišiel len privítať nové ovečky vo svojom mestečku, ale hlavne sa chcel uistiť, že nasledujúcu nedeľu ich už uvidí v kostole.

„Samozrejme, samozrejme. Dúfam, že dovtedy sa budem cítiť lepšie,“ previedčala ho barónka, keď predniesol svoju požiadavku.

„Rád by som vám položil ešte jednu, delikátnejšiu otázku,“ začal a poškrabkal sa na brade. „Všimol som si, že vaša dcéra je mimoriadne inteligentná a samostatná dieťa.“ Barónka sa naňho pozrela, akoby ani nechcela veriť, že hovorí o jej vlastnej dcére. „Bola by naozaj veľká škoda, keby ste jej nedopriali dôstojné vzdelanie.“

Barónka mávla rukou. „Barón to považuje za zbytočné. Je mi ľúto, pán farár, ale vzdelanie stojí peniaze, o ktorých rozhoduje môj pán manžel. A na čo je žene vzdelanie, povedzte? Skôr či neskôr sa Katarína vydá za muža,

ktorého jej barón vyberie, a jej jedinou úlohou bude starať sa o domácnosť a rodiť synov.“

Farár si pošúchal bradu. „Verím tomu, že Boh dal každému človeku právo na vzdelanie.“

„No pán Boh ho nezaplatí a ani môj manžel,“ ostro uzavrela barónka.

„V tom prípade dovoľte mne, aby som sa postaral o vzdelanie vašej dcéry.“

Podozrievalo sa naňho pozrela. „Len tak?“

„Samozrejme. Mám dostatok skúseností.“

„Nie, nie. Nedovoliť vám, aby ste ju zaradili medzi nejakú meštiansku zberbu, ktorú učíte.“

„Dovoliť si vás upozorniť, pani barónka, že meštianske deti sú rovnaké ako ktorékoľvek iné, ale, samozrejme, ak si to želáte, budem dávať vašej dcére hodiny mimo vyučovania ostatných detí.“

„Rovnaké ako moja dcéra?“ pohoršila sa barónka.

„Máte pravdu, nie je to tak. Deti, ktoré učím, sú už vzdelanejšie, a teda aj múdrejšie ako ona.“

Ostrožičová už otvárala ústa, aby protestovala proti takejto do neba volajúcej urážke, ale farár rozhodne pokračoval ďalej.

„Pravda, aristokratické deti som ešte neučil, možno sú naozaj bystrejšie. Navrhujem dať slečne Kataríne šancu ukázať, že tie rozdiely skutočne existujú. Navštívil som vás, lebo verím, že ako barónka by ste mali ísť svojim podaným príkladom a navštevovať kostol pravidelne, rovnako ako si myslím, že baronesa by mala ísť vzorom a nebehať bez disciplíny. Či dokonca byť nevzdelanejšia ako deti, ktoré popri štúdiu pomáhajú svojim rodičom pri práci.“

„Hm...“ reagovala barónka a znechutene sa pozrela na farára. Ľudia jej nezvykli odporovať alebo ju dokonca poučovať, veď bola šľachtičná! Potom si však uvedomila výhody farárovho návrhu a preniesla sa aj cez jeho urážky. „Aspoň tu bude tichšie, keď sa tu nebude stále tmoľiť. Len ak ju prinútite učiť sa, nechcem s tým mať nič spoločné.“

Farár našiel dievčatá v záhrade. Lorianu vytrhávala burinu, jej kamarátka ju sledovala a v rukách držala ťažkú krhlu. Okolo nej poskakoval Leo a naháňal otravné muchy.

„Katarína,“ otočil sa otec Daniel k dievčine, „zajtra na obed za mnou, prosím, prídte na faru. Budeme sa učiť.“

Lorianu tá správa tak potešila, že sa na pekného farára široko usmiala. Kým sa Katarína bude venovať štúdiu, ona bude mať konečne čas oddýchnuť si od nej.

„Viete... ale ja vzdelanie naozaj nepotrebujem. A pán otecko by s tým isto nesúhlasil,“ tvrdila Katarína.

„To sme už vyriešili s vašou pani mamičkou. Uvidíme sa teda zajtra?“

„Mamička s tým súhlasila?“ čudovala sa.

„Veru áno.“

„No ja nechcem.“

„Nie je slušné vzpierať sa rozhodnutiu matky,“ napomenul ju príkrejšie, ale hlas mal stále pokojný.

Dievčina sa zamračila a prekrížila si ruky na hrudi. Lorianu už vedela, čo bude nasledovať. Nestávalo sa často, že baronese niečo prikazovali, ale keď to už urobili a jej to bolo proti srsti, nasledovalo peklo. Z Kataríninho hrdla sa vydral výkrik, až z toho zaľahovalo v ušiach.

Lorianu odhodila burinu a pribehla k dievčine. „No tak, pani moja!“

Šlachtičná Ostrožičová kričala, akoby ju drali z kože, a pritom dupala nohami.

Farár len ticho stál a čakal. Z domu sa nahrnulo von skoro všetko služobníctvo a šokovane hľadelo na ich mladú paniu.

„Robte niečo!“ súrila ich Mária, hlavná slúžka, ktorá dozerala na chod domácnosti, ale farár ich zastavil a naznačil im, aby sa k nej nepribližovali. Slúžka naňho vrhla nesúhlasný pohľad, ale neodporovala mu.

Lorianu držala Katarínu za ruku a snažila sa ju utíšiť, no keď videla, že jej nik nepomôže, odstúpila a čakala ako ostatní. Do líc jej stúpila červeň. Hanbila sa, že sa Katarína takto predviedla pred tým dobrým pánom farárom.

Otec Daniel sa na ňu zahľadel a upokojujúco sa usmial.

Katarína si všimla svoje obecenstvo a jeho nehybnosť ju vyviedla z miery. Väčšinou sa ju všetci snažili utíšiť, a aby ju umlčali, radšej jej nič neprikazovali. Stíchla a šokovane sa pozrela na mladého farára.

„Takže zajtra na obed, dobre?“ spýtal sa pokojne. „A vašu dvornú dámu čakám tiež.“

Lorianin úsmev okamžite povädol.

Farár za sebou nechal dve nešťastné dievčatá a rozlúčil sa.

Poslušne sa uklonili. Odporovať Božiemu služobníkovi sa predsa nepatrí.

Odvtedy už Loriana začínala na svoj nový život hľadiť inak. Zistila, že príležitosť, ktorú jej Katarína ponúkla len z čistého rozmaru, je vlastne príjemná, a dokonca ani malá pani sa jej už nezdala taká rozmaznaná a povýšenecká. Mala pocit, že je len veľmi opustená. Veď nemala ani pestúнку, lebo tá sa už starala o jej brata, a ani matku, ktorá by o ňu dbala. Navyše Lorianine ruky si konečne začali zvykať na vyšívanie a už sa jej táto činnosť nezdala taká ponižujúca ako predtým. Jej kamaráti neboli nablízku, aby si z nej preto robili žarty.

Práca v záhrade a výučba jazdy na koni boli príjemným spestrením jej dní a ona nadobúdala pocit, že si tento nový život zamiluje.

No po farárovom rozhodnutí si tým už vôbec nebola istá. Dokonca sa jej potom ani jeho tvár nezdala taká pekná. Jednoducho všetko pokazil.

Načo je komu učenie? A načo to bude jej? Mohla si ukradnúť trocha voľna pre seba, namiesto toho bude musieť ešte viac pracovať.

Katarína nebola o nič nadšenejšia a sťažovala sa svojej mame.

„Ticho. Rob, čo ti farár káže. Máš byť vzorom pre ostatných,“ prikázala jej barónka a rázne odmietla počúvať ďalšie ponosy. Utiahla sa do svojich komnát a večeru si dala priniesť tam.

Dievčatá sa teda zmierili s tým, že budú musieť odložiť lekciu jazdy na koni, a vybrali sa na faru. Cestou takmer neprehovorili.

„Vitajte!“ privítal ich otec Daniel. Ich zamračené tváričky ho očividne pobavili.

Pozval ich do svojej knižnice. Bol tam neporiadok, knihy, listiny boli rozložené takmer všade, kam sa dali uložiť. Na stole bol len kúsok voľného miesta, kde stál kalamár s perom. Miestnosť navyše nebola dobre vetraná, vznášal sa v nej zvláštny pach. Slnko svietilo na opačnú stranu fary, takže bolo len slabým zdrojom svetla. Dopĺňalo ho pár hrubých sviečok, ktorých vosk stekal po stole.

Dievčatá si chceli sadnúť na rozložené stoličky, ale farár ich zastavil: „Najprv sa tu, prosím, poobzerajte.“

Zmätene sa rozhliadli po miestnosti. Nevedeli, kam majú ísť, veď všade boli len knihy a listiny.

„Katarína,“ kývol a dievčina k nemu hanblivo pristúpila. „Povedzte, chýba vám Ilavský hrad?“

„Áno, troška.“

„Aj váš pán otec, mám pravdu?“

Váhavo prikývla.

Otvoril hrubú knihu na stole a naznačil jej, aby sa do nej pozrela.

„To je náš hrad!“ zvolala. Na obrázku sa naozaj črtali obrysy jej starého domova.

„A ten text,“ ukázal na druhú stranu knihu, „ten hovorí o tom, kto žil na vašom hrade pred vami. Hovorí o vašich predkoch. Boli to zaujímaví, vznešení ľudia. Chceli by ste o nich vedieť viac?“

Katarína položila ruku na obrázok a prstom prešla po hradbách.

„Môžete si v knižke zalistovať,“ povzbudil ju.

Usmiala sa a jeho ponuku s radosťou prijala.

Zatiaľ zobral zo stola jednu hrubú listinu a ukázal obrázok Loriane. „Máte takéto v záhrade?“

Dievčina chvíľu premýšľala. „Myslím, že nie. Čo je to?“

„Levandula. Jej názov pochádza z latinského *lavare* – umývať. Pridáva sa do kúpeľov, lebo krásne vonia, a čaj z nej pomáha pri liečbe bolesti hlavy.“

Vytiahol ďalšiu listinu.

„To je bazalka! Tú pestujeme,“ zvolala Loriane, hrdá, že to vie aj sama.

„Výborne.“

„Pridávame ju do jedla.“

„Vedeli ste, že má aj liečivé účinky? Pomáha proti kŕčom.“

„Naozaj?“

„Myslím, že väčšina rastlín, ktoré pestujete v záhradke, má liečivé účinky. Dokonca aj žihľava. Nechceli by ste o tom vedieť viac?“

„Áno, myslím... myslím, že áno.“

„Tak sa spolu naučíme čítať a písať. Potom si budete môcť požičať ktorúkoľvek knižku z mojej knižnice. Dvere do môjho domu vám budú vždy otvorené. A môžete sa ma spýtať na čokoľvek, ak budem poznať odpoveď, rád vám ju prezradím.“

Dievčatá sa naňho rozpačito pozreli. Predstava učenia sa im zrazu nezdala až taká strašná.

Loriane si spomenula na hru, ktorú sa s chlapcami nestihla dohrať. „Chcela by som... chcela by som vedieť, čo urobil ten bastard Zápoľský.“

„Loriane, ako slušné dievča nesmiete používať také výrazy,“ poučil ju otec Daniel.

„Prečo?“

„Lebo tak rozprávajú sedliaci.“

„Ja som sedliačka.“

„Nie, ste dvorná dáma baronesy, preto sa od vás vyžaduje znamenité správanie, uhladený slovník a veľa ďalších vecí,“ pokojne jej vysvetľoval.

„Čo teda urobil?“ vrátila sa späť k svojej otázke.

„Sľúbil kráľovi vojenskú pomoc v bitke pri Moháči, ale do boja sa nakoniec nezapojil. Naše vojská utrpeli porážku, kráľ Ľudovít pri tom zomrel bez jednoznačného následníka trónu a Zápoľský sa dal potom korunovať za nového kráľa.“

„Tak v tom prípade je bastard, nie?“ nechápavo sa spýtala.

„Chceli ste povedať, že sa zachoval nečestne.“

Opatrne prikývla.

„Máte pravdu.“

Usmiala sa. „Aha, chápem. Takže môžem vravieť, že je niekto nečestný, zlý, ale nesmiem hovoriť bastard ani... ani ogrgeľ, ani vydriduch, všivák...“

Katarína ju počúvala s otvorenými ústami. Také slová jakživ nepočula.

„Áno, Lorian,“ rýchlo ju zastavil otec Daniel, no kútikmi úst mu mykalo. „Pochopili ste to správne. Sľubujete, že tie škaredé výrazy nebudete používať?“

Odhodlane prikývla. „Ešte čosi, pán farár,“ oslovila ho so šibalským úsmevom. Keď sa na ňu pozrel tými svojimi múdrymi modrými očami, znova sa jej zdal pekný. „V mojej záhrade nie je žihľava. Je to burina a ja sa o záhradu starám...“ vyťahovala z pamäti slovo, ktoré použil, „... znamenite.“

Zasmial sa.

3. Švárný farár

Láska, smrad a psota zatajit' sa nedajú.

Zo všetkých ľudí, s ktorými sa dovtedy dievčatá stretli, nik neovplyvnil ich život tak významne ako otec Daniel. Neučil ich len čítať a písať, učil ich premýšľať, vytvárať si vlastný názor a rozlišovať, čo je správne a čo je zlé. V ich očiach nebolo múdrejšieho a vznešenejšieho človeka.

„Vaša mamička sa ma raz pýtala, načo je dievčaťu vzdelanie. Vedeli by ste jej teraz odpovedať?“ spýtal sa jedného dňa Kataríny.

„Aby som bola svojmu manželovi dobrou oporou?“ hádala.

„Loriana?“ otočil sa na ňu.

„Aby som si vedela pomôcť aj bez manžela?“ skúsila.

„Keď som sa s vami stretol, hneď som vedel, že máte nezávislého ducha. Vaša výchova vám dala veľa slobody a na tú ste si privykli. Ako dospelé sa však budete stretávať s čoraz väčšími obmedzeniami. A ako vydaté ženy ich budete mať ešte viac. Na to, aby ste si zachovali svoju slobodu, potrebujete jestvovať ako samostatne zmýšľajúce osoby. Nie ako bábkys v rukách tých, ktorí vás vlastnia,“ vysvetlil im a ony vášnivo prikyvovali, hoci veľmi nechápali, čo vravel.

Bezvýhradne mu verili a hodiny uňho si spočiatku obe užívali rovnako. Nebol to prísny rektor, podporoval ich v kladení otázok a rád s nimi diskutoval, akoby mu boli rovné spoločníčky.

Ale vo dvojici sa časom prejaví jeden, ktorý má prevahu. A Loriana by možno ani tak veľmi nevynikala, keby sa o to sama Katarína nepričinila.

„Podľa mňa,“ filozofovala raz s Danielom, „má spásovú potrebu.“

„Čo tým myslíš?“ Daniel Loriane už dlhšie tykal, kým voči Kataríne si zachovával zdvorilý odstup.

„Chápete, akože... takú tú potrebu pomáhať druhým ako Ježiš Kristus.“

„Spasiteľskú potrebu.“

„To presne. Má potrebu stále niekoho zachraňovať alebo pomáhať, no robí to zle. A nik sa jej to neodváža povedať. Pomáha mne, dovoľuje slúžkam robiť, čo sa im zachce, a s Leom je to rovnaké. A viete, prečo to podľa mňa robí?“

„Povedz.“

„Myslím si, že chce, aby ju všetci mali radi.“

Usmial sa. „A majú ju radi?“

„Podľa toho kto. Riško napríklad áno.“

Farár s pochopením prikývol. „A ty?“

„Mám ju rada, ale nie preto, že mi dala tieto šaty, alebo preto, že ma sem zobrala. Zo začiatku som ju za to nenávidela, lebo sa ani raz nespýtala, či to chcem. No mám ju rada, lebo si to proste zaslúži. A... viete, keď som si všimla, že sa páči Riškovi, trocha som žiarlila. Len tak, z márnivosti, nie preto, že by som ho chcela aj ja. Ona však na mňa nežiarli. Vlastne naopak, podporuje ma v tom, aby som sem chodila tak často, ako chcem. Páči sa jej, keď jej rozprávam, čo všetko som sa naučila, a neprekáža jej, že som v tom lepšia ako ona. Teší sa z toho so mnou. Nemala som jej Riška závidieť. Možno je niekedy rozmaznaná, povýšenecká, ale myslím, že má väčšie srdce ako ja.“

„Tým, že ňu podporuje v štúdiu, môže považovať tvoje úspechy aj za svoje. Dosiahnutie takéhoto úspechu je pohodlnejšie, ako vynaložiť vlastnú námahu a pracovať na sebe,“ upozornil ju farár.

Loriana sa usmiala. Uznala, že Daniel má pravdu, ale to nebolo všetko. Neprezradila mu, prečo nepochybovala, že Katarína má také dobré srdce.

Múdry farár bol vedúcou osobnosťou celej spoločnosti žijúcej v Beluši a jej blízkom okolí. Ľudia si ho vážili tak hlboko, že mu nezvykli odporovať, ani keď k nim bol príliš otvorený. Mohol si dovoliť kritizovať, protestovať, poučovať a našlo sa len málo odvážlivcov, ktorí by sa proti nemu stavali. Jeho inteligencia, skromnosť a bezúhonnosť o ňom vytvárali dojem svätého muža. A jediné, čo trápilo a zároveň tešilo obyvateľov mestečka, bola otázka, prečo sa taký múdry mladý muž so skvelými vyhliadkami do budúcnosti zašiel v ich meste.

Aj Katarína a Loriana ho mali v hľbokej úcte, no už od začiatku sa zdalo, že chtiac-nechtiac venuje viac pozornosti svojej nearistokratickej študentke.

To Lorianu motivovalo k ešte väčšiemu úsiliu. Neskôr, keď sa jej učebné tempo zrýchlilo a Katarína s ňou už nestíhala držať krok, nadobro si ho získala.

A Katke to neprekážalo. Vedela, že Lorianu k ich učiteľovi prechováva isté city. Vedela, že je jeho obľúbenkyňou, ale nežiarlila. Podporovala ju v jej úsilí a mala z toho úprimnú radosť. Nebol to dostatočný dôkaz jej ohromnej láskavosti?

Daniel ju vytrhol zo zadumania: „Čo sa týka toho chlapca, bol by som rád, keby si sa s ním porozprávala a dodala mu trocha rozumu.“

„Ríškovi? Neviem, či to pôjde,“ zapochybovala a s povzdychom sa oprela o stoličku. „Katarínu ľúbi, naozaj! A ona sa ho nijako nepokúša odradiť, li-
chotí jej to. Chodievala s nami prehnať kone, nevynechá príležitosť byť s ňou. Kým ja si zbieram bylinky, on ju zatiaľ učí orientovať sa v prírode a preska-
kovať prekážky.“

„Máš ho rada?“

„Samozrejme!“ vykrikla a chytro dodala: „Ako kamaráta.“

„Potom by si sa mala snažiť uchrániť ho pred trápením.“

„Prečo to neurobíte vy?“

„Jeho city, akokoľvek očividné, sú spovedným tajomstvom, nemôžem ísť za jeho rodičmi. A on nepovažuje farára za najlepšieho radcu vo veciach lásky.“

„Myslí si, že neviete, čo je láska medzi dvoma ľuďmi?“

„Dá sa to tak povedať.“

„To je hrozné! Samozrejme, že viete, čo je láska. Mám pravdu?“

„Áno, Lorianu, viem to. A tiež viem, ako bolí. Preto ti radím, aby si ho pred tou bolesťou ochránila. Jeho city nie sú skutočné. Katarína ho priťahuje, lebo je preňho nedostupná. Je celkom iná ako obyčajné dievčatá, s ktorými sa doteraz stretol. Keby na jej mieste bolo druhé urodzené dievča, ľúbil by to.“

„Boli ste niekedy zamilovaný?“ spýtala sa Lorianu s divoko bijúcim srdcom. Na chvíľu v nej skrsla bláznivá nádej, že možno jej city opätuje.

„O bolesti z lásky ma naučil život medzi ľuďmi. Nezabúdaj, že som tu aj spovedníkom a dôverníkom mnohých mešťanov. Si ešte dieťa, aby si chápala všetko, čo by som ti o nej mohol povedať.“

Jej nádej vyhasla. „Nie som dieťa!“

„To by si mi musela dokázať...“ Uškrnul sa s iskričkami v očiach. „Deti čítajú texty o kvetinkách. Dospelí ľudia sa zaujímajú o filozofiu.“

Loriana prižmúrila oči. Zdvihla bradu a s očami zabodnutými do jeho tváre odsunula rozčítaný text o medovke. „Napríklad?“

Na chvíľu sa zamyslel. Poškrabkal sa na brade. „Nie je to také jednoduché, väčšinu tých textov som ešte nepreložil.“

„Nič to, trocha po latinsky už rozumiem,“ odvetila sebavedomo.

„Musíš sa v nej zlepšiť a možno sa aj naučiť po francúzsky.“

„Tak to bude trvať o čosi dlhšie,“ vyhlásila ešte sebavedomejšie a zasmiala sa.

4. Túžba po úcte

Múdrosť a pokora nebývajú v jednom dome.

Keď Katarína dostala svoje prvé mesiačky, bola taká nešťastná a ubolená, že celé dni nevyšla zo svojich komnát.

„Nechcem to,“ tvrdila.

„Veď ste už žena, čo je na tom zlé?“ dohovárala jej Lorianana.

„Ženy sa vydávajú. Ja sa vydávať nechcem... Budem potom taká tučná a zlá ako moja mamička.“

„Aká budete, to závisí len od vás. Nemám pocit, že by vás niekto chcel hneď vydávať.“

„No už môžem!“ namietla znechutene. „Nechaj ma radšej tak. Nechcem sa rozprávať.“

Loriana si bezmocne vzdychla a pohladkala dievča po plavých vlasoch. Potom odišla z jej komnaty a vybrala sa do stajne za Riškom.

„Ako je baronese? Je už zdravšia?“ pýtal sa jej.

„Dnes pôjdeme zase len my dvaja,“ oznámila mu. Osedlal teda dva kone, a kým Loriana nasadala na vraníka, vypustil zo zavretej budy na náradie Lea. Rozkošné šteniatko sa zmenilo na veľkého psa, ktorý bol pripravený Lorianu kedykoľvek svojou mohutnosťou zvaliť na zem. Barónka mu zakázala vstup do domu, preto býval často zatvorený v búde. Keď sa vybrala trojica Katarína, Lorianana a Richard na koňoch do lesov, zobrali so sebou aj Lea a dopriali mu vytúžený slobodu.

„Prečo ste ešte nevolali lekára?“ rozhorčene sa spýtal mladý koniar.

Dievčina sa naňho pozorne zahľadela. Farárovo odporúčanie vtedy brala na ľahkú váhu, Katarína bola len dieťa a Richard obyčajný kostnatý sedliak. No teraz jej kamarátka vyrástla na ženu a chlapec už prestával byť

chlapcom. V duchu sa čudovala, ako veľmi sa zmenil odvtedy, čo prišli do Beluše. Jeho kostnatá postava nadobudla mocnejšie tvary, hlas zhrubol a na tvári mu dokonca vyrástlo zopár chlupov. Dievčatá sa za ním po omši zvykli otáčať, ale on mal oči iba pre jednu.

„Katarína som dala vývar zo žihľavy, to jej pomôže,“ upokojovala ho. „Netráp sa pre ňu toľko.“

„Už to trvá celé dva dni!“

„Dáme si preteky?“ navrhla. „Až na lúku!“

A skôr než stihol súhlasiť, popchla koňa do trysku. Hnali sa lesom ako vietor, Leo za nimi bežal a veselo štekal.

„Vyhrala som!“ tešila sa Lorianana.

„Lebo si podvádzala. Vyštartoval som až po tebe.“

„Ty si teda uľňukaný chudáčik,“ doberala si ho, zosadla z koňa a priviazala ho o strom. Potom si sadla do mäkkej trávy a počkala, kým to isté urobí aj Riško.

Pri pohľade na jeho ustaraný výraz sa usmiala. „Neboj sa o ňu, o pár dní bude zdravá ako rybička.“

„No...“

„Pst.“

„Lorianana...“

„Pst.“

Potom si ľahla do mäkkej nepokosenej trávy a pohľad uprela na nebo. Prisadol si k nej a nohy natiahol pred seba.

„Vieš... Katarína je ako tí vtáci na nebi,“ prstom ukázala pred seba. „Sú takí vzdialení! Nemôžeme ich chytiť, a práve preto sa nám zdajú krásni. Nemáme krídla, preto nás tak lákajú. A ja... ja som zas táto tráva tu. Nezdá sa ti na nej nič zaujímavé, je tak blízko a nie je pre teba vzdialená ani vzácna. Vlastne si ju ani nevšímaš.“

Pozoroval ju spod zmrašteného obočia. „Čo mi tým chceš povedať?“

„Keby Katarína nebola barónova dcéra, ale obyčajná sedliacka ako ja, nezaujímal by ťa. Takto z nej šalieš, lebo vieš, že ju nikdy nebudeš mať. Nezaujímajú ťa tie, ktoré sú okolo teba, lebo sú ti rovné, ty sa chceš dotknúť tých vtákov na oblohe.“

„To...“ Richard bol v pomykove.

„Viem, že ju ľúbiš.“

Vyskočil na rovné nohy, tvár mu celá spopolavela. „Ako si sa to dozvedela?“

Loriana prevrátila oči. Richard jej pripadal v porovnaní s otcom Danielom taký ťažkopádny a hlúpy. „Mám dve fungujúce oči a hlavu, čo rozmýšľa.“

„Vie to... vie to aj ona?“

„Neviem,“ zaklamala, „ale hovorila som o niečom inom.“

Richard vstal a pretrel si spotené čelo. Chvíľu hľadel bez pohybu pred sebou. Nepříjemné ticho napokon prerušil: „Mali by sme ísť.“

„A čo mi povieš na to, čo som ti hovorila?“

„Je to hlúposť!“ vyhlásil a odviazal aj jej koňa.

„Zbytočne sa budeš trápiť. Zabudni na ňu.“

„A mám myslieť na teba?“ posmešne sa spýtal.

Zovrela pery.

„Lúbim ju,“ dodal miernejšie. „Aj keby som chcel, neviem s tým prestať. A nikdy nebudem nikoho ľubiť tak ako ju.“

„Samozrejme, že nie. Lebo ty neľúbiš ju, iba predstavu o tom, že je dokonalá!“ vyprskla.

„Nehraj sa tu na vševediacu!“ skríkol.

„Rozhodne toho viem viac ako ty!“

„Tak by si mala vedieť, že keď raz ľúbiš, rozum v tom už nemá nijaké slovo. Chápeš?“

„Potom dúfam, že sa nikdy nezaľúbim. Láska robí z ľudí hlupákov.“

Vysadol na koňa a ani sa na ňu nepozrel.

„Práve som ti povedala, že si hlupák!“ vysvetlila mu netrpezlivo, lebo videla, že si to neuvedomil.

Rozzúrene sa na ňu pozrel. „Choď do pekla!“

Choď do pekla.

Loriane jeho slová neustále vrtali v hlave. V tú noc nemohla zaspáť, prevaľovala sa na tvrdej posteli, ktorú mala pred Kataríninými komnatami, a nešťastne uvažovala o svojej situácii. Služobníctvo ju oslovovalo Loriane a vždy keď bolo treba v domácnosti dve ruky navyše, pomáhala im. Starala sa o Katarínine najintímnejšie potreby, vynášala jej nočník, prala niektorú bielizeň, lebo baronesa nechcela, aby jej ju práčka zničila. Nebola ničím viac ako slúžkou a Richard sa k nej presne tak správal. Ako k seberovnej.

Katarína by sa nikdy neodvážila povedať, aby išla do pekla. Ju si vážili, veď mala postavenie! Otec Daniel si však úctu nezískal titulom, hoci fakt, že bol farárom, v tom hral významnú úlohu. Ľudia ho rešpektovali pre jeho osobnosť.

„Ako ste to dokázali? Ako ste si ich získali?“ spýtala sa ho na druhý deň skoro ráno.

Daniel si práve pripravoval kázeň a počúval ju len na pol ucha. „Prirodzene.“

Prevrátila oči. „To ste mi teda pomohli.“ Položila ruku na listinu, ktorú si čítal, a prinútila ho pozrieť sa na ňu. „Nechcem, aby sa ku mne správali ako k chudere. Nechcem byť... byť namyslená, naozaj nie, ale vec sa má tak, že za tie posledné roky som sa zmenila. Keď som sem prišla, bola som stratené, hlúpe, nevzdelané dievča, ktoré sa nemalo o koho oprieť. No vyrástla som a prerástla vašich študentov, viem sa správať a... Na čo som to všetko robila, na čo som sa to všetko učila, keď nie preto, aby som sa posunula niekam ďalej ako oni? Mám do konca života zostať slúžkou, o ktorú si ostatní budú obtierať jazyk, hoci sú to sedliaci, čo nevedia ani rátať? Nepatrím k nim!“

Farár odtrhol pohľad od svojej kázne a zamyslene ju počúval. „Povedz mi, Lorian, vedela by si si predstaviť život po boku niektorého z chlapcov, ktorých poznáš tu v meste?“

Zamračila sa. Predstavila si tých pár mladíkov, ktorých poznala z trhov a návštev v dome. Vždy si od nich držala odstup, nepáčili sa jej, nikto z nich sa nemohol rovnať Danielovi. „Nie, určite nie. O čom by som sa s nimi, preboha, rozprávala?“

Prísne sa na ňu pozrel.

„Prepáčte,“ začervenala sa. „O čom by som sa s nimi rozprávala? Nevedia ani, kto bol Sokrates!“

Kňaza to nepobavilo, ustarostene si vzdychol.

„Prečo sa ma na to pýtate?“ nechápala.

„Až dodnes som si neuvedomil, akú medvediu službu sme ti s Katarínou urobili. Nepatríš k šľachte, ale nie si ani poddaná v tom pravom slova zmysle. Keby si bola chlapec, mala by si pred sebou svetlú budúcnosť. Ako žena stráviš celý život hľadaním svojho miesta vo svete.“

„Som vďačná za všetko, čo ste mi dali!“ zmätene vyhrkla.

„Ak chceš zmeniť svoje postavenie, nezabudni na jednu dôležitú vec. To,

aké postavenie budeš mať, nezávisí od toho, čo si o sebe myslíš ty, ale od toho, čo si o tebe myslia druhí. Ferdinand aj Ján Zápoľský sa síce vyhlásili za kráľov, ale až keď jedného z nich skutočne uznajú za kráľa, stane sa ním. Chceš zmeniť svoje postavenie? Presvedč ľudí, že si ho zaslúžiš. Nedá sa vydupať ani vymáhať silou. Musia ti uveriť, rovnako ako veríš sama sebe. Stanov si cenu, lebo inak ti ju stanovia oni.“

„Rozumiem,“ odhodlane prikyvovala.

„Nie, myslím, že nie,“ zasmial sa. „Vôbec to nebude ľahké.“

Mykla plecom. „Mám čo stratiť?“

„Môžu ťa znenávidieť alebo si to vysvetliť ako provokáciu. Práve pre svoje terajšie postavenie by si si mala začať dávať pozor. Ak nemáš záujem o nijakého z tunajších chlapcov, nauč sa radšej zakrývať svoju krásu a neprovokovať ich.“

Nadvihla obočie. Nikdy sa nepovažovala za krásnu. Katarína bola pôvabná ako bábika, krehká, plavovlasá, s modrými očami. Ona sa pri nej cítila ako striga s tmavými kučeravými vlasmi a ostrými črtami tváre.

„Chlapci si netrúfnu na baronesu, lebo ju chráni jej meno. Ty však nemáš nijakú ochranu pred ich záujmom, a ak ich budeš pokúšať, môže sa stať, že to napokon aj trpkou oľutuješ.“

„Veď ja ich nepokúšam!“ protestovala. „Ani nie som pekná.“

Farár sa zahľadel na jej plné pery, vyčnievajúce líčne kosti, husté, divoké vlasy a jeho pohľadu neunikli ani malé oblúčiky prs, ktoré jej bujnili pod šatami. „Katarína je krásna tým vznešeným spôsobom, ktorý je typický pre aristokratov. Pre nižšie postavených je čosi ako krásny kvet, ktorý môžu z diaľky obdivovať, ale nepriblížia sa. Ty však vyrastieš v príťažlivú ženu, ktorej sa muži budú chcieť dotknúť. Nemusíš ich vedome pokúšať, no predsa to robíš. Kým Kataríne by ten istý muž nosil drahé darčeky, teba by zobral do náruče a náruživu pobozkal.“

Dievčina sa červenala až po končeky uší. „Naozaj si to myslíte?“

„Nevravím ti to, aby som ti lichotil, to mi ako kňazovi ani neprináleží. Vravím ti to, aby som ťa varoval. To, že si o sebe nemyslíš, že si krásna, neznamená, že si to nemyslia ostatní.“

Žiarivo sa usmiala. „Myslíte si, že ja a Katarína... že sme teda obe rovnako pekné? Že sme si aspoň v tomto rovné?“ Hoci ju vystríhal, aby to nepovažovala za kompliment, nemohla si pomôcť. Jeho slová ju potešili.

„Ako to myslíš?“

„Chápete, narodila sa s modrou krvou, má peniaze a všetko, čo si vydupe... všetci o nej vravia, že je krásavica. Ja nemôžem mať modrú krv, ani keby som si ju chcela zafarbiť čakankami,“ usmiala sa. „Peniaze tiež nikdy nebudem mať, lebo som stále od niekoho závislá. A dostanem len to, čo si zaslúžim prácou... rovné si môžeme byť hľadám iba v tejto jednej veci.“

„V kráse?“

Prikývla a jeho skúmový pohľad jej vohnal červeň do líc.

„Máš pravdu, Lorian. Ľudia sa rodia do rôznych životných podmienok a s rôznymi osudmi. Niektorí majú väčšie šťastie, iní sa narodia ako bedári a tak aj zomrú, ale všetci do jedného sa rodíme s rovnakým nárokom na jednu vec. Vieš akú?“

„Akú teda?“

„Rodíme sa a vyrastáme s podobnými predstavami o tom, čo je správne a čo nie, dokážeme rovnako rozlišovať dobro od zla a požadovať trest za to zlé.“

„No zákony pre šľachtu sú iné ako pre nás ostatných,“ namietla.

„Zákony a sudy vymyslela už ľudská myseľ. Predstavy o dobre a zle sú nám však dané od...“ prstom ukázal nahor. „Sokrates hovoril, že v našom vnútri je daimonion, hlas, ktorý nám vždy povie, čo je správne a čo nie. V tomto smere sme všetci začínali od ničoho. Niektorí sa sprotivili zákonu dobra, iní šli práve tou cestou, ktorú im dobro diktovalo, ale všetci sme začínali rovnako.“

„So schopnosťou rozpoznať, či je niečo dobré, alebo zlé?“

Usmial sa a vrátil sa späť k čítaniu.

„Chcete mi povedať, že aspoň v tomto môžem byť lepšia ako Katarína a iní? Tým, že budem konať správne?“

Neodpovedal, len jej podal rozpisánú kázeň. „Čo si o nej myslíš?“

„Ja?“ Daniel sa jej často pýtal na názor, ale vždy to považovala iba za jeho učebnú techniku, nie skutočný záujem o to, čo si myslí. Vždy mala pocit, že tú správnu odpoveď už dávno pozná a len ju skúša. „Naozaj sa ma pýtate na môj názor?“

„Naozaj.“

Začervenala sa od vzrušenia, no zachovala si vážny výraz a pustila sa do čítania.

Keď odišla z fary, zamierila rovno do stajní. Richard práve odhrabával seno.

Zostala stáť na mieste a čakala, kedy si ju všimne. Mlčala, až kým sa k nej neotočil.

„Čo chceš?“ nevrlo sa spýtal.

„Práve som bola s otcom Danielom,“ oznámila mu vážnym, pokojným hlasom. „Povedal mi, že človek je tým, za koho ho považujú druhí, a nie tým, za koho sa považuje on sám. Za koho ma považuješ ty, Richard?“

„Neviem. Je mi to jedno.“

„Tak by si to mal zvážiť. Otec Daniel ma považuje za dosť múdru na to, aby som mu radila pri písaní kázne, a aby so mnou preberal filozofiu, matematiku, liečenie... Myslíš si, že by sa mi odvážil povedať, aby som išla do pekla?“

„Hm... nie, asi nie,“ zauvažoval zmätene.

Nadvihla jedno obočie. „Považuješ sa za lepšieho ako on?“

„Nie, to teda nie!“

„Dovolím si o tom pochybovať. Ak sa on ku mne správa s úctou, a ty nie, nedávaš tým najavo, že si môžeš dovoliť viac ako on? Že si lepší ako on?“

„Loriana...“

„Uvažuj o tom predtým, než sa ku mne budeš znova správať hrubo,“ ukončila prísne, zvrtila sa a s víťazoslávnym úsmevom odišla zo stajne.

Loriana vedela, že si tým pokazí vzťahy so služobníctvom, ale keďže sa medzi nimi nikdy nevytvorili veľké priateľstvá, neľutovala to. Služky hundrali, keď zistili, že dostane na Katarínin príkaz vlastnú izbu, sťažovali sa, keď mali priveľa práce a Loriana im odmietla pomáhať s odôvodnením, že má prácu u otca Daniela. Nakoniec tam išla len preto, aby im nemusela pomáhať, a lúštila zložitý text v latinčine. Časom ju však prestali žiadať o pomoc a napokon sa stalo, že keď sa večer vrátila do svojej izby, posteľ našla ustlanú.

Bodku za tým všetkým urobil Daniel, keď sa už tradične zúčastnil na vianočnej večeri v barónkinom dome. Pozvaná bola aj rodina richtára a všetci členovia mestskej rady s manželkami.

„Loriana sa ešte pripravuje?“ spýtal sa kňaz, keď sa rozhliadol po jedálni.

„Čo by robila pri štedrovečernom stole?“ príkro sa spýtala Ostrožičová.

„Zúčastnila sa na večeri tak ako my ostatní. Verím, že by bola veľmi príjemnou spoločníčkou pre vašich hostí.“ Významne sa na ňu pozrel.

„Je to dcéra našej kuchárky,“ pripomenula mu.

„Je to moja najlepšia študentka a dvorná dáma vašej dcéry. Miesto za stolom si zaslúži. Máte jedinečnú príležitosť ukázať svoju veľkorysosť, pani barónka. Na vašom mieste by som ju využil. Sú predsa Vianoce.“

Kňaz mal na tvári ten výraz, ktorý už poznala. Nemalo zmysel sa dohadovať.

Loriana bola pripravená stráviť Štedrý večer s Articellou v ruke vo svojej izbičke. Keď ju Mária, ktorá mala na starosti chod domácnosti, prišla zavolať do jedálne, nemohla veriť vlastným ušiam.

„Naozaj, barónka ťa pozýva.“

„No... ale ja nemám vhodné šaty, ani by mi nenapadlo...“

„Vyber to najlepšie, čo máš. Ale ponáhľaj sa, lebo čakajú už len na teba.“

„Čo mám robiť? Mám len dvojso šiat a ani jedny nie sú...“

„Tak si obleč tie, v ktorých chodíš do kostola. A rýchlo! Potom ti upravím vlasy.“

Mária bola jediná slúžka, ktorá sa k Loriane stále správala priateľsky. Síce nie vždy, ale vo chvíľach, keď to bolo potrebné, jej bola dobrou oporou.

Pomohla dievčine obliecť sa, vlasy jej zaplietla a zviazala stužkami tak silno, ako dokázala.

„Hádam budú aspoň chvíľu poslúchať.“

Loriana si ešte umyla tvár a Mária sa na ňu kriticky pozrela. „Zišli by sa ti nové šaty, tieto sú trocha malé na tvoje prsia.“

„Nemám si ich za čo kúpiť. Stále som odkázaná na milosť baronesy.“

„Tak s tým niečo urob,“ poradila jej Mária, oprášila jej tmavohnedé šaty a popchla ju von z dverí. „Jazyk na to máš.“

„Ďakujem,“ poďakovala sa jej Loriana a s nádychom vykročila vpred.

Večera s najvýznamnejšími obyvateľmi mesta! Zrazu mala pocit, akoby sa vznášala.

5. Výčiny diablov Podmanických

Sova sovu nájde, keď slniečko zájde.

Večera nebola takým triumfom, ako Loriana dúfala. Hostia ju privítali zdvorilo, ale chladne. Usadili ju vedľa richtárovho syna oproti Kataríne, ktorá sa nezdráhala skryť radosť z kamarátkinej prítomnosti.

Lorian sa neodvážila zapojiť do diskusie dospelých, namiesto toho sa pokúsila nadviazať rozhovor so svojím susedom: „Počula som, že pôjdete študovať do Wittenbergu.“

„Áno, mám takéto plány,“ odvetil vážne a pritom natiahol krk. Len nedávno oslávil sedemnášť rokov, no rád predstieral, že je starší.

„Musím sa priznať, že vám trochu závidím.“

„Čo mi na tom môžete závidieť?“

„No predsa tú možnosť. Odídete študovať do sveta, stanete sa významným.“

„A nebodaj by ste to isté chceli aj vy?“

Zasmiala sa. „Myslíte si, že by som to mohla zažiť? Sú to len sny dievčata, ktoré vie, že sa nikdy nenaplnia.“

„Tak sa vám priznám, že ja zas závidím vám ženám. Nemusíte sa starať o svoju budúcnosť, nemusíte študovať, stačí sa vám dobre vydať. Všetka zodpovednosť za vašu budúcnosť je na pleciach vašich otcov a manželov.“

„Chceli by ste byť ženou?“ doberala si ho.

„Chceli by ste byť mužom?“

„To nie, radšej by som zmenila svet.“

„Preto je lepšie, že vás muži chránia pred tým, aký je skutočný svet. Zistili by ste, ako naivne znie vaša túžba.“

„Lutherovi sa to podarilo, nie? Reformácia...”

„Nie, prosím vás, počas Štedrého večera sa o tom bezbožníkovi nerozprávajme. Bolo by namáhavé vysvetliť vám, čoho sa ten hlupák dopustil.“

Loriana si musela zahryznúť do jazyka. O Martinovi Lutherovi vedela dosť aj bez dlhých vysvetlení a jeho myšlienky sa jej páčili. Daniel sa nikdy nevyjadril, či súhlasí s reformáciou, ale tajne dúfala, že áno, len sa zdráha priznať to, lebo v prvom rade bol katolícky kňaz, až potom učenec. Radšej sa započúvala do rozhovoru ostatných hostí.

„S prepáčením, pán farár, ale sú to diabli. Veď ich tak aj volajú! Podmanickí diabli,“ rozčuľoval sa richtárov brat Štefan.

„Mám takú teóriu,“ začal kňaz vážne. „Možno sa mýlim, ale výpady Podmanických považujem za premyslenú stratégiu, nie je to prosté barbarstvo.“

„Sú to zvieratá, Daniel,“ poučoval ho richtár, ktorý si s ním ako jediný z celého mesta tykal. „Takí ako oni vôbec neuvažujú, proste len zabíjajú a užívajú si to.“

„Ach,“ zavzdychala barónka.

„Prepáčte,“ ospravedlňoval sa jej rozrušene, do líc mu stúpila červeň, „ale toto treba povedať na rovinu. Tých ohavností sa nedopúšťajú tak ďaleko od nás. Vypálili Nové Mesto nad Váhom, dobyli Košecu aj Lednice... A Zápoľský ich v tom podporuje. Najprv tie hrady obsadia, potom si pýtajú donáciu od svojho samozvaného kráľa, ktorý im ju, samozrejme, dá. Sú to drzí, krvilační vrahovia. Poznal som Pavla Žabokreka predtým, ako obsadili Žabokrekský kaštieľ. Poviem vám, ten chudák už nikdy nebude taký, aký býval.“

Loriane naskočili na chrbte zimomriavky. „Prečo si myslíte, že je to stratégia?“ spýtala sa svojho učiteľa.

Odkášľal si. Mária mu doliala červené víno do čaše, poďakoval sa jej a až potom odvetil: „Štefan Podmanický, ich strýko, je nitrianskym biskupom. Chlapcov vychovával, no akoby z jedného dňa na druhý sa od neho oddelili a pridali sa k Jánovi Zápoľskému. Štefan zase nadŕža Ferdinandovi. Kým sa tie spory o trón nevyjasnia, Podmanickí majú istotu, že budú vždy stáť na strane víťaza. Sedia totiž na oboch stoličkách.“

„Počul som, že mali so strýkom nezhody,“ poznamenal ďalší člen mestskej rady.

„Áno, áno. Bude to podľa mňa skôr tak, že sa pohádali so strýkom a pridali sa k Zápoľskému.“

„A plienenie sa im zapáčilo,“ pritakávali si hostia navzájom.

„Myslím...“ ozvala sa Lorian a prerušila tak ich vzrušené debatovanie. „Myslím, že obe teórie sú možné. To však nemení nič na spôsobe ich života. Aj keby sme to ospravedlnili politickou stratégiou, nedá sa ospravedlniť, že zabíjajú, plienia, ničia cudzie majetky a potom si ich privlastňujú. Zápoľský neurobil krajine, ktorej chce vládnuť, dobrú službu, keď sa spojil s Turkami. Spojenie s Podmanickými je to isté, len v menšom rozmere.“

Spoločnosť stíchla, akoby každý uvažoval, čo na to povedať, či vôbec pribrať dievča do serióznej diskusie.

„Dost bolo temných myšlienok. Je Štedrý večer,“ pripomenul otec Daniel, a pomohol im tak dostať sa z trápnej situácie.

Loriana si sľúbila, že v budúcnosti si svoje názory nechá výhradne pre svojho milovaného rehtora.

Po polnočnej omši sa všetci rozišli do svojich domovov. Vonku jemné vločky ticho dopadali na bielu krajinu. Pod nohami im vŕzgal sneh. Neponáhľali sa domov, cesta bola krátka a chceli si ju užiť. Barónka napriek tomu trvala na tom, aby po ňu prišiel koč, no dievčatá šli pešo so služobníctvom.

„Chcem sa vám poďakovať,“ povedala Lorian svojej kamarátke, „za to, že som mohla byť pri večeri. Aj keď som na ostatných veľmi nezapôsobila, užila som si to.“

„Nemáš začo,“ odvetila jej Katarína. „Podľa mňa to bolo zábavné. Keď sa niekomu nepáči, že si múdra, pokojne si môže strčiť ten svoj namyslený nos do kopy snehu.“

Zasmiali sa.

„Mrzí ma, že som prišla len v takýchto šatách, dúfam, že som vám tým neurobila veľkú hanbu.“

„Všimla som si. Sú ti hrozne malé,“ prikývla. „Dáme si ušit' nové šaty, obe.“

Lorian sa usmiala. „Ďakujem... Katka.“

„Tak ma ešte nikto neoslovil...“ z jej tónu sa nedalo usúdiť, či sa jej to páči, alebo nie.

„Prepáčte, nechcela som...“

„Nie, nie,“ gestom ruky ju zastavila. „Volaj ma tak a aj mi tykaj. Sme predsa kamarátky.“

„Najlepšie kamarátky.“ Chytili sa za ruky a šibalsky sa na seba usmiali.

„Nemysli si, ja som mamičku neprehovorila, aby ťa pozvala na večeru. Určite by sa mi to nepodarilo,“ vysvetlila jej.

„A kto? Otec Daniel?“ Srdce jej poskočilo od radosti. Také veľké gesto znamená len jedno – má ju rád! Veľmi rád! Možno aj viac ako učiteľ! Inak by sa kvôli nej predsa nenamáhal postaviť proti barónke, nie?

„Presne tak,“ prikývla Katarína.

„Mala by som sa mu poďakovať!“ zvolala. „Musím sa mu poďakovať.“

Katarínu pobavilo jej nadšenie. „Už je Prvý sviatok vianočný, takže musíš počkať.“

„Nie, to nepočká.“ Zastala. „Pôjdem za ním hneď teraz.“

„To sa nepatrí, čo ak sa bude chystať do postele?“

„Viem... ale nebudem dlho. Len sa poďakujem.“ Služky okolo nich mlčky prechádzali.

„Nepáči sa mi to, ale ak to tak veľmi chceš, choď. Ten kúsok cesty prejdem aj sama.“

Loriana ju nadšene objala a rozbehla sa na faru.

Pribehla k dverám celá zadychčaná. Najprv nabrala dych a v duchu premýšľala, čo mu povie. Čo by povedal na to, keby ho pobozkala? Nie, to by bolo priveľmi trúfalé.

Klopadlom silno zabúchala na dvere. Nik sa však vo dverách neobjavil. Vedela, že jeho domáca odišla za rodinou ako každé Vianoce, preto čakala, že jej otvorí on.

Skúsila to ešte dvakrát, napokon pomaly otvorila dvere. Vošla do studeného domca a chvíľu stála v rozpakoch pri dverách. Vedela, že by sa mala vrátiť domov, ale zvedavosť jej to nedovolila.

Z pracovne sa ozýval akýsi šuchot a zdalo sa jej, že počuje jeho hlas.

S kým sa to rozpráva?

Vykročila vpred.

Videla, ako Daniel prisal svoje pery na Máriine. Tuho ju zvieral v náručí. Nadvihol ju a vyložil na stôl. Pritisol sa k nej. Obtrela sa oňho a jeho ruky jej zatiaľ uvoľňovali živôtik. Vytiahol prsník a prisal sa naň perami. Vzrušene šepkala jeho meno. Vyhrnul jej sukne a rozťahal nohy.

Loriana chcela utiecť, nechcela už viac vidieť, ale akoby na mieste skamenela.

„Och, Daniel...“ vzdychla slúžka. Pritlačila si jeho hlavu medzi svoje bujné poprsie a nohami ho zovrela okolo stehien. Rukami pomaly nadvihla jeho rúcho.

O chvíľu už aj on vzdychal od rozkoše. Pritiahol si ju na kraj stola, pritlačil sa k nej a vzápätí obom vyšiel z úst spokojný ston. Mária obtočila prsty okolo jeho rúk a on sa začal rytmicky hýbať ako žrebec na kobyle.

Lorianine oči sa zaplnili slzami. Napriek tomu ďalej sledovala milencov spoza dverí a neodvrátila sa, ani keď Daniel preniesol Máriu na rozložené kožušiny na zemi. Stláčal jej veľké prsia, bozkával ju na krku a pritom ťažka vzdychal. Až keď sa z jeho hrdla vydral posledný hlasný výdych, Lorian sa rozbehla k dverám.

Keď vyšiel Daniel z pracovne, našiel len roztvorené dvere a na zemi mokré stopy po dievčenských nôžkach.

6. Odtiene lásky

Cnosť je láska k tomu, čo treba milovať.

Loriana stála na vrchole kopca a vdychovala chladný vzduch, ktorý jej vietor vháňal do tváre. Líca mala celé červené, dych sa jej menil na veľké biele obláčky. Leo sa preháňal po lese kdesi za ňou a kôň nervózne podupával nohami.

V noci takmer nespala a ani ráno nedokázala prestať myslieť na scénu, ktorej bola svedkyňou. Jej nádeje, presvedčenie, všetky ilúzie sa zrazu rozpadli ako kus ľadu, čo dopadne na tvrdú zem. Takto chutí dospelosť? pýtala sa sama seba. Zostane jej tento pocit prázdnoty do konca života?

Bolo to ešte horšie, ako keď ju odtrhli od matky. Teraz sa musela vzdať lásky aj úcty k mužovi, ktorého zbožňovala. Aká len bola naivná, keď si myslela, že je dokonalý! Teraz videla, aký je nechutný a špinavý. Hanbila sa za to, že k nemu kedysi prechovávala lásku.

Zo zadumania ju vytrhol zvuk dupotajúcich kopýt. Pohľadkala svojho koňa po krku a zvedavo nakukla spoza jeho chrbta na prichádzajúceho jazdca.

Len čo sa vynoril z lesa, odviazala uzdu a vyskočila na koňa.

„Porozprávajme sa!“ kričal na ňu Daniel.

„Nechcem sa rozprávať,“ popchla koňa do cvalu, ale keď videla, že kňaza tým neodradila, vyrazila tryskom do lesa.

Farár ju nasledoval rovnakým tempom.

Srdce jej bilo ako zvon. Bola to otázka cti, nemohla sa dať dobehnúť. Musela preskakovať prekážky, nie sa im vyhýbať, ako to s Katarínou zvykli robiť. Prebehli hustým lesom k zasneženej pláni. Poháňala koňa do rýchlejšieho cvalu. Vlasy sa jej uvoľnili z vrkoča a rozpustili sa po chrbte.

Keď sa otáčala, aby sa pozrela, či si udržiava náskok, musela si ich odhrnúť z tváre. Táto chvíľka nepozornosti ju však stála víťazstvo. Nebola pripravená

na padnutý konár, ktorý im tarasil cestu. Kôň sa zľakol a prudko zabrzdil. Svoju jazdkyňu vyhodil zo sedla a Lorianu tvrdo dopadla na zem. Vraník potom utiekol.

Vyrazilo jej dych.

„Lora!“ Daniel zoskočil zo svojho koňa a kľakol si k nej. Nadvihol jej hlavu, aby sa mohla nadýchnuť.

„Ne...“ snažila sa z hrdla vydrať protest, ale hlas ju neposlúchal.

„Len dýchaj,“ tíšil ju. Odstrčila ho od seba celou silou, čo mala v skrehnutých, doudieraných rukách. Pochopil a odstúpil od nej.

Potom sa prinútila upokojiť a konečne sa jej podarilo zachrípnuto zašepkať: „Nedotýkaj sa ma.“

„Mohla si sa zabiť!“

S námahou sa pozviechala zo zeme a postavila sa oproti nemu. „Ako si zistil, že som to bola ja?“ spýtala sa zadychčane.

„Nechala si otvorené dvere. Nik by sa neodvážil vstúpiť dnu bez pozvania, len ty. Vedel som to okamžite. Si v poriadku? Nekrvácaš?“

V hrdle sa jej zasekla hrča. Celé telo ju bolelo, ale posledné, čo chcela, bolo, aby ju ľutoval.

„Čo mi chceš povedať? Že som ešte dieťa a takýmto veciam nerozumiem?“ hlas jej začal silnieť. „Videla som vás, sledovala som vás. Videla som veľaváženého kňaza mesta Beluše, ako si užíva so slúžkou z nášho domu! Bojíš sa, že o tom poviem ostatným?“

„Nie, nebojím sa. Viem, že by si to neurobila. Nie som tu preto. Bolí ťa...“

Nahnevane rozhodila rukami. „Samozrejme, že nie, nepoviem to, lebo by mi nikto neuveril. Som žena, vlastne len dievča a ty... ty si tu uctievaná osobnosť. Ale neboj sa, nebudú ťa súdiť títo hlupáci a ani ja, necháme to na Boha. Nech sa so svojím oddaným služobníkom vyrovná on.“

„Skončila si?“ spýtal sa jej bez emócií.

„Ešte som ti nepovedala, čo si o tebe myslím, ale v mene všetkého, čo si pre mňa kedysi znamenal, ti to ani nepoviem. Jediné, čo od teba chcem, je pokoj. Nepribližuj sa už ku mne.“

Prísne sa na ňu pozrel. „Verím, že v mene toho všetkého, čo ti zabránilo povedať mi, ako ti je zo mňa zle, mi tiež dáš príležitosť vysvetliť ti, čoho si naozaj bola svedkom.“

„Nie som zas až taká naivná!“ nahnevane vyhrkla.

„Videla si len kúsok z môjho príbehu a urobila si si vlastný záver. Chcem, aby si to ešte prehodnotila po tom, čo ti porozprávam.“

„A prečo? Nechcem tvoje ospravedlnenie!“

„Nemám sa ti za čo ospravedlňovať, Lorian!“ vybuchol. „To nie je to, prečo som prišiel,“ dodal už miernejšie. „Vážim si ťa a nechcem, aby ťa táto skúsenosť zle ovplyvnila.“

„Vieš, čo by som ti najradšej povedala?“ namosúrene sa spýtala. „Chod' do horúcich pekiel. Najradšej by som dupala a kričala a vyhlásila by som to po celom meste. Tak hrozne si ma sklamal! Lenže keď prestanem myslieť len na to, ako sa cítim, ako sa ma to dotklo, uvedomím si, že mi vlastne môže byť jedno, čo robíš. Čo ja viem o svete? Možno je to medzi kňazmi bežné a ja som si vo svojej detskej naivite iba vysnívala dokonalého muža. Nechcem ťa súdiť, nechcem, aby na teba ukazovali druhí. Stále som ti hlboko vďačná za všetko, čo si mi dal, ale, dopekla s tým, už sa na teba nebudem dívať tak ako doteraz. A nemôžem sa tváriť, že sa nič nezmenilo, lebo pre mňa sa zmenilo všetko. Preto ťa už radšej nechcem vídať a nechcem sa o tejto nechutnej záležitosti ani rozprávať.“

„Potom to považuj za rozhovor na rozlúčku...“

Striasalo ju od zimy. Objala sa okolo ramien, aby sa trocha zahriala. „Tak dobre, poďme z tohto mrznúceho pekla niekam, kde sa dá rozprávať bez toho, aby mi drkotali zuby.“

„Poďme na faru.“

„Tvoju pracovňu už nechcem ani vidieť.“

„Pôjdeme teda do kostola.“

Prikývla.

Časť cesty kráčali mlčky a pešo, našťastie sa im podarilo nájsť a chytiť Lorianinho koňa. Čakal na nich spolu s Leom. Hoci bola ubolená a z pádu sa jej točila hlava, zaťala zuby, prinútila sa naň vysadnúť a ďalej už šli na koňoch.

„Odvediem zvieratá domov a prídem,“ povedala pred návratom do mesta.

„Budem ťa čakať.“

Cestou na faru mala chuť otočiť sa a zabudnúť na sľub, ktorý mu dala. Jeho výchova však bola priveľmi vplyvná na to, aby to urobila. Bolo by to nečestné.

„Sadni si,“ ponúkol ju. Prisdla si k nemu na prednú lavicu kostola a zahľadela sa na oltár.

Dlho sa len bez slova pozerali pred seba a premýšľali nad myšlienkami toho druhého. Privrela oči a zhlboka sa nadýchla. Vynárali sa jej spomienky na chvíle, keď sedela v tej istej lavici a zbožnými očami sledovala Daniela počas omše. Počula v mysli jeho slová o morálke, ktoré vychádzali z kazateľne...

„Premýšľala si niekedy o tom, prečo som tu?“ náhle prerušil jej úvahy.

„Myslela som si, že ti len chýba ctižiadosť.“

„Chýbal mi dôvod odísť... Som synom baróna Lomnického z Broumova, žiaľ, len treťorodeným. Vyrastal som ako šľachtic, ale už odmalička bolo jasné, že sa raz vydám na cestu Božieho služobníka. Ako tretie dieťa som nemal majetok a ani som nevynikal v bojovom umení. Nad bratmi som vyčnieval len intelektom. Nik sa ma nepýtal, či sa chcem stať kňazom. Situácia bola jednoducho taká, že som inú možnosť nemal. Zmieril som sa s tým, považoval som to za nevyhnutnosť a nenapadlo mi protestovať. Ako by som protestoval proti tomu, že som sa narodil do rodiny svojho otca. To proste nebolo možné... Ale aj napriek skorej vidine kňazského rúcha som neodolal čaru ženy, ktorú som stretol na trhu. Kto by si bol pomyslel, že ma tak zaujme práve dcéra drotára.“

„Bola to Mária?“

Príkvol. „Zamiloval som sa do nej a zrazu som nechápal, prečo sa musím oddať službe Bohu. Prečo nemôžem byť s ňou?“

„A tak si sa rozhodol pre oboje,“ trpko skonštatovala.

„Bojoval som s otcom aj s bratmi, bol som pripravený ich prosiť... no ak by som s ňou odišiel, stratil by som ich podporu. Žil by som ako chudák. Nemal som ani osemnásť a všetko, čo som vedel, som sa dozvedel z kníh. Nedokázal by som sa uživiť vlastnými rukami. Potreboval som peniaze, aspoň na začiatok. Tie by mi však rodina neposkytla. Existenciálne ma vydierali, lebo verili, že ide len o mladícky rozmar, a boli veľmi dôslední. Máriinu otcovi pohrozili, že ak sa jeho dcéra ešte niekedy so mnou stretne, zničia ho. Priniesol som pohromu aj do ich životov.“

„Mal si veľmi prísnu rodinu.“

„Nie, nemyslím si. Mal som to šťastie, že som vyrastal v milujúcej rodine. Aj toto robili z lásky ku mne. Bol som mladý, bola to moja prvá láska a mysleli si, že Mária ide len za vidinou peňazí.“

„Takže si poslúchol?“

„Ustúpil som, zľakol som sa ich vyhrážok a usúdil som, že aj pre Máriinu rodinu bude lepšie, ak sa stiahnem. Odišiel som do kňazského seminára, ale nezaбудol som na ňu. Keď som sa vracal domov, vždy len kvôli nej. Bratia tolerovali moje stretnutia s ňou, kým si boli istí, že plánujem ďalej pokračovať v štúdiu. Takmer som s nimi nekomunikoval, až nakoniec prišiel deň môjho vysvätenia a ja som si uvedomil váhu zodpovednosti, ktorú na seba beriem. Vedel som, že už sa s ňou nebudem môcť stretávať, lebo by mi to vlastné zásady nedovolili. A spánikáril som, rozhodol som sa pre útek. Samozrejme, neúspešne.“

„Čo sa stalo?“

„Rodinná dráma pokračovala ďalej, môj najstarší brat Adam sa o to postaral, ale podrobnosti nie sú dôležité. Podstatné je, že so sklopenými ušami som sa vrátil do seminára a dal som sa vysvätiť. So svojou rodinou som už nechcel mať nič spoločné. Využil som svoje kontakty a dostal som miesto v Beluši. Získal som si tu patričnú úctu, a keď som počul, že v richtárovej domácnosti majú málo pracovnej sily, navrhol som richtárovi, aby zamestnal Máriu. Po štyroch mesiacoch od môjho príchodu ju prijal do zamestnania. Nechcel som byť od nej ďaleko, nedokázal som sa jej vzdať, ale neplánoval som pokračovať v našom vzťahu. Dokonca som pripúšťal možnosť, že ponuku neprijme, že odmietne prísť a istým spôsobom by sa mi uľavilo. No prišla a po dlhých mesiacoch odriekania som zapredal dušu diablovej. Porušil som celibát aj napriek hrozbe zatratenia.“

„A robíš to stále...“

„Neprajem ti, aby si niekedy pochopila, aké to je milovať tak beznádejne a hriechne. Aké ťažké je odriekať si stretávanie s milovanou osobou, aké ťažké je žiť s pocitom viny, ak predsa len podľahneš. Ani jedna z tých možností ti neprinesie radosť, ale inú na výber nemáš. To je život, ktorý vediem. Pýtala si sa, či je to bežné u kňazov? Pokiaľ viem, nie som až taký unikát, ale to nie je podstatné. Býval som morálny a čestný človek, bol som tak vychovaný a mám to kdesi v sebe zakorenené. Svedomie ma tresce viac, ako by si to dokázala ty alebo spoločnosť.“

„Nezdalo sa, že veľmi trpíš, keď si...“ Neurčito mávla rukou do vzduchu.

„To, že si kradnem chvíle radosti, mi nezaručí ojazdnú spokojnosť.“

Zamyslela sa a pohľad dlho upierala na kazateľnicu. Vždy to boli jej najobľúbenejšie časti omše. Tak rada počúvala jeho kázania! Pokrútila hlavou.

„Nemôžem to chápať. Prepáč mi to, nemôžem... Keby si chcel, nerobil by si to, stačilo by ju poslať preč. Alebo by si odišiel ty. Keby si naozaj chcel, ale ty nechceš, lebo si si zvolil tú jednoduchšiu cestu. Cestu plnú klamstiev, podvádzenia a...“ vzdychla si. „Nedokázala by som so sebou žiť, keby som takto všetkých klamala.“ Postavila sa a pozrela sa na utrápeného kňaza. „Tak rada by som ťa chápala a povedala ti, že si vlastne obeťou ťažkej situácie, ale nie je to tak!“ Do očí sa jej nahrnuli slzy. „Nechcem stratiť tvoje priateľstvo, chcela by som na to všetko zabudnúť, ale mala som vynikajúceho učiteľa a ten ma o tom, čo je správne a čo nie, naučil priveľa. Preto ti nemôžem odpustiť.“ Vzlykla. „Prepáč mi to...“ hlas sa jej zlomil.

Daniel k nej natiahol ruky a privinul si ju k sebe. Slzami mu zmáčala sutanu a ani si nevšimla, že sú na nej aj ďalšie slzy. Farár si voľnou rukou utrel oči a čakal, kým sa nešťastné dievča v jeho náručí utíši.

7. Beda!

Kto sa ohňa chráni, toho neopáli.

Loriana si to nerada priznávala, ale o necelý polrok od Vianoc sa veci opäť dostali do starých koľají. Spočiatku k Danielovi prichádzala len po nové učebné materiály, neskôr sa tam zdržiavala dlhšie, keď chcela prebrať niečo, čo prečítala. Kňaz ju opäť žiadal o zhodnotenie svojej kázne a ona teda zostala, aby ju spolu prebrali. Neskôr sa k nemu vracala s rovnakou pravidelnosťou ako pred Štedrým večerom.

Jedna vec sa však preds len nenapravila. Loriana si o ňom už nerobila ilúzie. Vedela, že dokáže byť zbabelý, že dokáže klamať a byť pokrytecký. Vedela, že nie je dokonalý. A len čo sa zmierila s týmto novým, hoci bolestivým poznaním, jej city sa začali prebúdať.

V mysli sa často vracala k tej noci a rozmyšľala, či by sa aj jej páčili tie dotyky tak, ako sa páčili Márii. Bolo to preds také intímne! Dokázala by sa Danielovi odovzdať a navyše v tom nachádzať potešenie? Pri tej predstave sa jej sťahovalo hrdlo.

Zrazu už chápala dvojzmyselné reči, ktoré z času na čas zachytila na trhu alebo medzi služobníctvom. Dokonca mala pocit, že v pohľadoch, ktoré na ňu chlapi občas vrhali, videla viac než len zvedavosť. Zdalo sa jej, že v nich vidí rovnakú žiaru, aká vtedy sálala z Danielových očí.

„Aké to je?“ spýtala sa raz Riška, keď šli bez Kataríny do lesa s Leom.

Vytiahol psovi z úst palicu a nechápavo sa na ňu pozrel. „Čo myslíš?“

Loriana bola rada, že kľačala na zemi a prehľadávala trávnu, či v nej nenájde užitočné bylinky. Nemusela sa teda naňho pozrieť, keď sa spýtala: „Milovanie. Aké to je?“

„Bože, Loriana!“ zvolal a odhodil palicu. Leo sa za ňou okamžite rozbehol.

„Ach, no tak, netvár sa, že o tom nič nevieš! Počula som Šarlotu, keď ostatným slúžkam o tebe vravela, že si ako...“ pri tej spomienke sa začervenala, „... ako žrebec.“

Ani sa mu nemusela pozrieť do tváre, aby vedela, že je rovnako červená ako tá jej. Rozhostilo sa medzi nimi ticho.

„O tom sa nehovorí,“ povedal napokon. „A ty by si na také veci vôbec nemala myslieť. Si dvorná dáma baronesy.“

„Som len zvedavá,“ bránila sa. Nemala rada, keď ju poučoval niekto iný než Daniel.

Z nepríjemnej situácie ich napokon zachránil Leo. Celý upachtený dobehol k Loriane a zvalil ju na zem. Začal jej obližovať tvár, a ako veľakrát predtým, Riško ho od nej musel odtiahnuť a sám sa pritom zvalil na zem. Obaja sa začali veselo smiať.

Pokojný život v Beluši jednu letnú noc narušili udalosti, ktoré prevrátili Lorianin svet naruby.

Zo spánku ju vytrhol krik a svetlo zvonku. Loriane si pretrela oči a rozospato sa pozrela na blikotajúce svetlo, ktoré k nej prenikalo cez okno. Výkriky a dupot koní sa rozliehali po horiacom mestečku.

Srdce sa jej divoko rozbúchalo. Rýchlo vyskočila z postele. Vedela, že oheň by mohol priniesť mestu veľké škody, bude treba všetky ruky, aby ho zahasili.

„Rýchlo!“ kričal mužský hlas na celý dom. „Všetci vstávajúte! Napadli nás! Utekajte!“

„Kto? Ako sa sem dostali?“ ozývalo sa po dome.

Loriane sa z tváre vytratila všetka farba. Tak teda útok! Hoci prišli bez varovania a úplne nečakane, nepochybovala o tom, že na mesto zaútočili obávaní bratia Podmanickí. V okolí nebol nik iný, kto by si trúfol na majetky baróna Ostrožiča.

„Musíte sa skryť!“ naliehal rozrušený muž. Až vtedy v ňom spoznala Riškovho otca. „Choďte do kostola. Rýchlo!“

Vybehla z izby len v nočnej košeli a utekala do kuchyne. Celou budovou sa ozývalo lamentovanie a vystrašené vzlyky slúžok. Utekali k východu, čo im sily stačili, skoro všetky boli bosé, v dlhých košeliach, vlasy im lietali okolo tváří.

Loriana vytiahla najväčší nôž, aký v kuchyni našla, a utekala s ním na poschodie za Katarínou a barónkou. Richard s otcom ich práve súrili na odchod.

„Zomrieme, Pane na nebi!“ po barónkiných lícach stekali slzy, kým sa hrabala vo svojej truhlici. Jej voľná biela košeľa nebola dosť veľká, aby skryla obrovské brucho a prsia. Katarína sa ju snažila diskkrétne zakryť svojou drobnou postavou, ale bolo to márne.

„Prosím vás, zabudnite na šperky, barónka!“ hneval sa starý pán.

„Na čo vám budú po smrti?“ pridala sa aj Loriana. Pristúpila k vystrašenej žene a chytila ju za lakeť. „Poďte, oblečte si župan a pôjdeme do kostola. Musíme sa ponáhľať.“

„Ak prídem o svoje šperky...“ nešťastne nariekala.

„Mamička, prosím vás...“ žiadala ju jej dcéra.

Plačúca barónka vytiahla župan a Loriana jej ho pomohla obliecť. „Musíte utekať, rozumiete?!“

„Nie, nie, ja to nedokážem...“ krútila hlavou Ostrožičová. „Moje nohy... och, Panenka Mária, ochraňuj ma!“ Oprela sa o Lorianu a tá mala čo robiť, aby udržala rovnováhu. Pravidelné hry s Leom ju našťastie na takúto situáciu pripravili.

„Dokážete to. Máte dve zdravé nohy, len musíte utekať!“ presviedčala ju Loriana.

„Musíme ísť!“ súrili ich muži.

Loriana sa otočila k svojej kamarátke. „Katka, urob niečo!“

Baronesa netrepezlivo zobrala do rúk matkinu tvár a prinútila ju zdvihnúť zrak. „Počúvaj, čo ti hovoria títo ľudia. Chceš, aby ťa tí hrdlorezi znásilnili a potom rozsekali na kúsky?“

„Katarína!“ pobúrene vykrikla jej matka.

„Tak poď!“ neúprosne jej prikázala dcéra.

Barónka napodiv poslúchla. A všetci piati sa rozbehli von. Loriana si všimla, že Richard má okolo pása dýku, ktorú nikdy predtým nevidela. Jeho otec mal len o čosi väčšiu zbraň a ona smiešny kuchynský nôž. Kde je obrana mesta? Prečo ich nik neprišiel chrániť? Sú všetci mŕtvi?

„Nepodarí sa to, všetci pomrieme!“ lamentovala barónka a Loriana jej v duchu dávala za pravdu.

Keď vyšli von, premkla ju hrôza. Ani v nočných morách by neboli tie výkriky také prenikavé, oheň taký ničivý a útočníci takí desiví. Boli to totiž

výkriky ľudí, s ktorými žila šesť rokov, domy ľudí, ktorých poznala a stretávala každý deň na trhu, každú nedeľu na omšiach. A tí cudzinci na koňoch, s fakľami v rukách, s mečmi pripravenými zabíjať, bez výnimiek a bez váhania ničili všetko a všetkých, čo im prišli do cesty.

Aké nezmyselné bolo prosieť a modliť sa! Belušu v tej chvíli zaiste ovládal Lucifer.

Bežali okolo nevládných tiel a pach horiaceho dreva sa miešal s pachom krvi. Cesta do kostola nebola dlhá, ale viedla cez mesto, kde nebolo veľa miest na úkryt.

Len čo ich uvidela dvojica mužov v brnení, popchli kone ich smerom.

„Bežte! Len bežte!“ kázal im Richardov otec, on však zastal a vytiahol svoju dýku. „Bež s nimi,“ povedal svojmu synovi. Ženy sa zatiaľ ozlomkrky rozbehli ku kostolu.

Chlapec sa postavil k svojmu otcovi.

„Potrebujú ťa viac ako ja! Poslúchni ma!“ kričal otec na Riška.

Vojakov zaujala statočnosť starého muža s takou chabou výzbrojou, že by ju za iných okolností len vysmiali. Teraz však v tichom porozumení cválali za ním.

Z Richardovho hrdla vyšiel zhrozený výkrik.

Ten výkrik začula aj Katarína a šok jej znehybnil nohy.

Loriana s barónkou zatiaľ dobehli ku kostolu. „Katarína!“ kričala na ňu jej matka.

Loriana sa k nej vrátila a poriadne ňou zatriasla. „Pod!“

Dievča sa otočilo, ale za sebou videlo len spúšť. S Lorianinou pomocou dobehlo dnu do kostola a dvere sa za nimi zabuchli.

„Ste v poriadku?“ pýtala sa ich hŕstka Belušanov, ktorí tam tiež hľadali útočisko.

„Otec Daniel, otec Daniel!“ volala Loriana. Uvidela ho vpredu, ako sa skláňa nad zranenou postavou mladého chlapca.

„Loriana,“ vydýchol a kliesnil si k nej cestu. Vyšla mu naproti a najradšej by ho objala okolo krku. Zastavil ju však a otcovsky jej chytil ruku.

„Ste tu všetky?“ spýtal sa.

Prikývla.

„Nie ste zranené?“

„Nie, nie sme, ale Riško zostal vonku...“ Ticho, aby ich ostatní nepočuli, sa spýtala: „Sú to Podmanickí, pravda?“

„Obávam sa, že áno.“

„Múry kostola ich nezastavia. Ak prišli po barónku...“

„Skrýjeme ich. Postaráme sa o ne. Pod!“

Spolu sa vrátili k barónke, ktorá ešte vždy sotva lapala dych. Sedela na lavici s jednou nohou vyloženou hore a potichu sa modlila.

Katarína sedela vedľa nej a neprítomne hľadela pred seba. Triasla sa.

„Musíte sa skryť, pani barónka,“ oslovil ich Daniel. „Tu to pre vás nie je bezpečné. Pravdepodobne prišli po vás, aby sa vyrovnali s vašim manželom. Skryjeme vás.“

„Kam? Kam mám zas ísť?“ dostala zo seba piskľavo.

Rozhliadol sa naokolo. Mešťania naňho zvedavo hľadeli. „To vám poviem potom. Ak nás budú mučiť, aby sme prezradili váš úkryt, bude lepšie, aby o ňom vedelo čo najmenej ľudí.“

Lorianu striaslo. Sadla si ku Kataríne a tuho ju objala. Dievča sa schúlilo v jej náručí a ticho plakalo. Zvonku k nim doliehali strašné výkriky.

„Hrozná nočná mora, hrozná!“ neodpustila si Ostrožičová, keď sa snažila napchať do malej komôrky pod drevenou podlahou. Katarína sa k nej napriek útlej postave ledva zmestila.

„Buď ticho, mama!“ zahriakla ju.

Nad skrýšu zatiahli stôl a uistili ich, že ich budú pravidelne informovať o tom, čo sa deje.

„Mrzí ma, že si sa tam nezmestila aj ty,“ povedal Loriane farár.

Pristihla sa, ako pevne zviera päsťe, aby zakryla chvenie. „Radšej ti pomôžem so zranenými.“

Keď sa vrátili do omšovej siene, s úľavou videla, ako jeden z kováčových učňov nesie zraneného Richarda. Okamžite sa za ním rozbehla a dala sa do umývania jeho rán.

„Keď poviem Kataríne, že si nažive, uľaví sa jej,“ tíšila jeho bolestivé vzdychy.

„Leo... je v búde,“ šepkal takmer nečujne.

Loriane sa rozšírili oči. Úplne naňho v tom zhone zabudli. Úbohého psa nechali zatvoreného v búde.

„Psst,“ upokojovala ho.

„Zabijú ho.... jeho nie, prosím,“ mrmlal. Zdalo sa, že blúzni.

Keď ho v rámci svojich možností ošetrila, vyhľadala farára. „Musíme niekoho poslať po Lea!“

„Po psa?“

„Vieš, aký je. Ak ho vypustia, zaútočí na nich a oni ho zabijú. Alebo ak sa oheň rozšíri aj tam, zhorí. Stačí mu otvoriť budú, on utečie... je to kúsok, niekto sa predsa musí nájsť.“

Daniel pokrútil hlavou. „Nik nepôjde zachraňovať psa. Pes je na to, aby chránil nás, nie aby sme my chránili jeho.“

„Aký si neľudský! Nie je to len pes, je to Leo!“ odôvodnila prosto a nanešťane sa zvrkla.

Zastavil ju. „Pozri sa, koľko ľudských životov sa nám podarilo zachrániť! Máš pocit, že je tu vôbec polovica ľudí z Beluše?“

„Nie všetci tam vonku sú mŕtvi! Aký zmysel by malo vyzabíjať celé mesto? Leo si však nezaslúži zomrieť! Nechcem oňho prísť.“

„Si rozrušená a rozcitlivená. Keby si rozmyšľala jasne...“

„Nepoučuj ma!“ vyprskla a odišla, nevšímajúc si pohoršené pohľady svojho okolia.

V kostole nebolo miesta, kde sa skryť, všade sa ktosi hmýril alebo tam ležali stonajúce telá. Sadla si na schod pod kazateľnicou a kolená pritiahla k sebe.

Hluk zvonku sa miešal so vzdychmi a plačom vnútri kostola. Ľudia ako by sa báli rozprávať nahlas a upozorniť na seba, šepkali a aj ich nárek bol tlmený, no o to bolestnejší. Loriana mala pocit, že jej z toho vybuchne hlava. Zapchala si uši rukami, no tie výkriky neprestávali. Boli v jej hlave a nevedela sa od nich oslobodiť. Pred očami sa jej mihali mŕtvolne bledé tváre známych, zakrvavené telá... Leov bezmocný brechot.

Kostol ich nezastaví, kostol ich nezastaví, opakovala si v duchu. Ak majú všetci zomrieť, musí aj ten úbohý pes? To predsa nie je správne!

„Prepáč, nehnevaj sa,“ ospravedlňovala sa stonajúcemu chlapcovi, ktorý bol zhruba takej výšky ako ona. Spod hlavy mu vytiahla košeľu, ktorú mu vyžliekli, aby ho mohli ošetriť. Nenápadne mu stiahla aj nohavice a zakryla ho sutanou, ktorú našla v Danielovej prezliekarni.

Tam sa aj začala prezliekať do chlapcových šiat, no košeľa bola na jej hrud' primalá. Roztrhla svoju nočnú košeľku a obmotala si ju okolo prs' najsilnejšie, ako vládala. Vlasý si skrútila pod čiapku, ktorú ukradla ďalšiemu zo zranených, a za opasok si dala nôž, čo si priniesla z kuchyne.

Predtým než odtlačila závoru na dverách, sa prežehnala.

„Hej!“ pokúsil sa ju ktosi zastaviť. No kým dobehol k dverám, už bežala von, čo jej sily stačili. A tak za ňou len zatvoril dvere, hundrajúc čosi o pochabosti holobriadkov.

Teraz, keď bola sama, mohla byť nenápadnejšia. Skrývala sa za vozom, kým okolo nej neprebehli vojaci. Pokračovala ďalej, až kým nedobehla za aleju stromov vysadených pred richtárovým domom. Takto sa jej podarilo dostať až k svojmu zničenému domovu.

Veľký dom musel logicky skrývať veľa bohatstva a lúpežní rytieri Podmanickí to vedeli. Hemžilo sa tam najviac mužov, zúriivo hľadali poklady, ktoré tam barónka nechala. Z búdy sa ozýval štekot.

Roztriasli sa jej kolená pri predstave, že vstúpi rovno do sršnieho hniezda. Oprela sa o stenu a zodvihla zrak k nebu. Bolo len pár dní po splne, mesiac svietil na oblohe ako veľké biele jablko a ľahostajne hľadel na jej trápenie. V tej chvíli zatúžila povedať Danielovi, ako veľmi ho ľúbi, Kataríne, že ju má naozaj rada a za všetko jej ďakuje, Richardovi, že je vďačná za jeho priateľstvo... uvidieť ešte raz svoju mamičku.

No prerušila sled svojich myšlienok a rozbehla sa. Dobehla k búde, naučeným pohybom odtiahla závoru a otvorila dvere. Vystresovaný Leo na ňu vyskočil, no spoznal svoju paniu a neublížil jej.

Jeho silu však neuniesla a spadla. Čiapka sa jej zošmykla z hlavy a záplava čiernych vlasov sa rozpustila na zemi.

Loriana sa v tej chvíli radšej neotáčala. Pohľady žoldnierov ucítila aj bez toho. Srdce akoby jej vynechalo jeden úder.

8. Odmena za statočnosť

Kto sa náhli, často sa prenáhli.

Vyskočila na nohy a vytiahla nôž, čo mala dovtedy zapásaný. Leo vycítil nebezpečenstvo, zostal pri nej a zúrivo štekal na blížiacich sa mužov.

„Nepribližujte sa!“ kričala na nich.

„Je to dievča!“ zvolal jeden z vojakov.

„Pozri na tie vlasiská.“

„Divoké dievčisko.“

„Poď k nám, nech sa na teba bližšie pozrieme.“

„Vravím vám, nepribližujte sa!“ vyhrážala sa im a mávala pred sebou nožom. Nebrali ju vážne. Zábavku si všimli aj ďalší a nedali si ujsť príležitosť zúčastniť sa na nej. Ani sa nenazdala, už bola aj s Leom obkľúčená dobrým tuctom zabávajúcich sa chlapov.

„Ako to máš rada?“ pýtali sa jej. Chlipne si ju prezerali, až sa jej z nich zdvíhal žalúdok.

„Neopovážte sa!“ vykrikla. „Leo vás roztrhá.“

Pobavili ich jej vyhrážky, naraz sa hrdelne zasmiali.

„Nerob drahoty a poď sem!“ stratil trpezlivosť statný bradatý muž v brnení a natiahol sa k nej.

Loriana sa bez rozmýšľania zahнала a privrela oči. Stačil jeden prudký pohyb, chlapova ruka bola celá od krvi a červená tekutina kvapkala aj z jej noža.

„Suka!“

„Varovala som ťa!“

„Ak nie si dosť chlap, aby si ju pretiahol, ja ti to ukážem!“ núkal sa ďalší.

Muži si zraneného vojaka doberali, a to ho ešte viac rozzúrilo. Tentoraz

sa nedal zastaviť. Schmatol ju za vlasy a potiahol tak silno, že zvýskla od bolesti. Leo chcel brániť svoju paniu, ale ďalší žoldnier ho surovo udrrel, až pes zaskuvňal a skotúľal sa na zem.

Oháňala sa nožom pred sebou, no márne.

„Pusť ho!“ kázal jej chlap a bolestivo ju ťahal za vlasy.

Ostatní sa na nich dobre zabávali a dohadovali sa, kto pôjde ďalší.

„Nie!“ kričala a tvrdohlavo odmietala pustiť jedinou vec, ktorá stála medzi tým ohavným chlapom a jej panenstvom.

Nemilosrdne jej trhol vlasmi. Narazila do jeho hrude a on jej druhou rukou vytrhol nôž. S cinknutím dopadol na zem.

Otočil ju k sebe. „To ťa nikto neučil poslúchať?“

Loriana začala ustupovať, no naokolo boli len ďalší jeho kumpáni.

Navlhčil si kútiky pier. „Pod' k pánovi a poteš ho!“

Dievča si odplúlo a zohlo sa k spadnutému nožu. Chlap ju surovo kopol, no nôž sa jej podarilo chytiť. Zostala sedieť na špinavej zemi a svoju zbraň si priložila ku krku.

„Ani sa nepribližujte, lebo vám zostane len mŕtve telo!“

Nedbal na jej vyhrážky a neohrozene k nej prikrečil.

„Myslím to vážne!“

Vojaci sa na nej len zabávali.

„Stoj, lebo to urobím!“ kričala v panike.

Loriana z jeho tváre nedokázala vyčítať, čo chce spraviť. Ani sa to nedozvedela. Zábavu prerušil rytier na koni, ktorého si dovtedy nevšimla, lebo výhľad z konského chrbta mu dovolil stáť ďalej od centra diania.

Tak veľmi ju to prekvapilo, že nestihla včas zareagovať. Len čo sa k nemu otočila, ocitla sa v jeho rukách. Stlačil jej zápästie tak silno, že nôž musela pustiť, potom ju vytiahol hore a prehodil cez koňa ako vrece zemiakov.

Chlapi sa rehotali a súhlasne pokrikovali. Rytierovi radili, čo všetko s ňou má urobiť.

„A prineste ju naspäť, keď s ňou skončíte!“ bola posledná veta, ktorú začula, než siahla po svojej poslednej nádeji. Začala prenikavo kričať o pomoc.

„Už ťa to omrzelo?“ spýtal sa muž, keď jej krik po čase ustal.

„Ak si myslíš, že ti moje znásilnenie prinesie potešenie, tak sa veľmi mylíš!“ oznámila mu.

Ešte vždy ležala prehodená cez konský chrbát a bolelo ju brucho od neustáleho natriasania. Pri rýchlosti, akou išli, by určite neprežila pád. Muž jej jednou rukou ponížujúco pritláčal zadok, aby sa nezošmykla.

„Nevrav,“ povedal nezúčastnene, akoby len viedol spoločenskú diskusiu na tému, ktorá ho nezaujíma.

„Budem kričať a kopať a budem sa tak brániť, že si to aj dvakrát rozmyslíš.“ Hlas jej poskočil vždy, keď nadskočila v sedle.

„Prečo by som mal?“ zaujímal sa.

„Lebo ti to nebude stáť za tú námahu!“ vysvetlila mu a pomyslela si, že rytieri sú naozaj takí zúfalo hlúpi, ako počula.

„To ti nenapadlo, že keď chce chlap znásilniť ženu, páči sa mu, ak sa bráni a musí si ju podmaniť?“

„Takže tebe sa bude páčiť, keď sa budem brániť?“ neveriacky sa spýtala. „Zviera.“

Zasmial sa.

„Tak sa nebudem brániť. Budem ležať ako mŕtvola!“ rozhodla sa.

To ho rozosmialo ešte viac.

„Prečo sa mi smeješ? Myslím to vážne. A kam ma to vlastne vezieš? To ti až tak záleží na súkromí, keď ideš konať takú ohavnosť?“

„Či sa budeš brániť, alebo nie, neovplyvní to chlapovu chuť dostať ťa. Buď mu to len skomplikuješ a tým ho vzrušíš, alebo mu to uľahčíš a vzruší sa sám,“ poučil ju. „Znásilní ťa tak či onak.“

„Má teda vôbec žena šancu ubrániť sa?“ pýtala sa skôr seba ako jeho.

„Ty si sa celkom šikovne oháňala tým nožíčkom,“ skonštatoval sucho.

„A čo mi to bolo platné?“

Neodpovedal, len jej silnejšie stlačil zadok. Znova ju pochytila panika.

„Som panna!“ vyhrkla. „Zničíš mi povest', ak to spravíš! Som vážená a vzdelaná osoba! Viem čítať, písať, počítať. Dvestopäťdesiat a tristotridsať je...“ v duchu rýchlo rátala. „Päťstoosemdesiat. A viem rozprávať po latinsky: *Tu es stultior quam asinus*¹. Viem aj po francúzsky... alebo trochu rozumiem. A ovládam umenie liečenia.“

Prerušil ju: „Pôsobivé, no ak si myslíš, že takto v chlapovi prebudíš svedomie, musím ťa sklamať.“

¹ Si hlúpejší ako somár.

„Samozrejme, ako môžem čakať, že barbari ako ty vedia, čo to vôbec je,“ vyprskla a opäť na jeho perách vyvolala úsmev.

Kôň spomalil a zastal neďaleko jazierka. Rytier z neho zišiel a pomohol jej bezpečne sa zošmyknúť dolu. Potom ju pustil a zvedavo sa na ňu pozrel.

Musela zodvihnúť hlavu, aby mu videla do tváre. Bol to vysoký, statný chlap, no tvár mal ešte mladícku, čo nedokázala zakryť ani jeho hustá brada. Dlhé tmavé vlasy sa mu vlnili okolo tváre. Modré skúmové oči, v ktorých sa zračilo šibalstvo, si ju zvedavo premeriaval. Keby bola situácia iná, považovala by ho za celkom švárneho.

„Čo... čo sa teraz bude diať?“ spýtala sa slabým hláskom.

„Pýtaš sa, či si už máš ľahnúť a hrať mŕtvolu?“ doberal si ju a prešiel okolo nej, aby priviazal koňa o strom.

Šibla pohľadom k lesu, z ktorého prišli. Ak by sa rozbehla...

„Neradím ti to,“ ozval sa. Uhádnuť jej myšlienky bolo ľahké. „Okrem zvierat ťa tam môžu čakať aj ďalší chlapi, ktorí zostali v lese sledovať zbehov. Trocha rozptýlenia by ich potešilo.“

Nie je to jedno? Chcela sa spýtať, ale zahryzla si do jazyka. Nebolo to jedno. Tento muž bol celkom pekný, mladý a nemal tie odporné, chlipné reči ako tí v meste. Navyše bol len jeden.

Zostala teda stáť a čakala, čo urobí.

„Ako sa voláš?“ spýtal sa jej. Zišiel nižšie k jazeru a odpásal si meč.

„Janka,“ použila meno, na ktoré už takmer zabudla.

„Poď sem.“

Poslúchla ho.

„Daj mi dole brnenie.“

„Robíš si žarty? Mám ti ešte aj pomáhať?“

„To nevieš nič iné len odvrátať? Rob, čo ti kážem!“ Použil taký panovačný hlas, až sa zľakla, čo by jej bol schopný urobiť, keby neposlúchla. V brnení vyzeral nebezpečne veľký a mocný.

„Neviem, ako sa to robí,“ priznala sa a on sa na ňu prísne pozrel, „ale môžem to skúsiť.“

Kľakol si a ukázal jej, kde odviazať šnúrky a ťahať.

Keď urobila všetko, čo chcel, odstúpila od neho a on pokračoval vo vyzliekaní. Odvrátila sa a čakala, kedy na ňu skočí. V duchu sa pýtala, či je

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.